

VU Research Portal

Bedrijvendynamiek Metropoolregio Amsterdam 2000-2012

Lankhuizen, M.B.M.; Jans, Jan ; Twigt, Edwin

2014

[Link to publication in VU Research Portal](#)

citation for published version (APA)

Lankhuizen, M. B. M., Jans, J., & Twigt, E. (2014). *Bedrijvendynamiek Metropoolregio Amsterdam 2000-2012: Het Handelsregister als bron van onderzoek*. Economische Zaken en KvK Amsterdam.

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

E-mail address:

vuresearchportal.ub@vu.nl

Bedrijvendynamiek Metropoolregio Amsterdam 2000–2012

Het Handelsregister als onderzoeksbron

Inhoudsopgave

Voorwoord/Inleiding	3
1. Specialisaties en groei vestigingen in een aantal grootstedelijke regio's in Nederland	6
2. Oprichtingen, starters, nevenoprichtingen en opheffingen in de MRA	12
3. De deelregio's van de MRA	20
Bijlage A. Gemiddelde bedrijfsgrootte	34
Bijlage B. Dynamiek MRA per sector en verhouding tot overig Nederland	35
Bijlage C. Berekening gemiddelde groei vestigingen	41
Bijlage D. Referenties	42
Bijlage E. Indeling deelregio's MRA	43

Disclaimer:

Deze rapportage is samengesteld in opdracht van Kamer van Koophandel Amsterdam en in samenwerking met O+S Amsterdam. De eindverantwoordelijkheid voor de inhoud van het rapport berust bij de auteur.

Inleiding/voorwoord

Dit rapport beschrijft de bedrijvendynamiek in de Metropoolregio Amsterdam (MRA) in de periode 2000–2012. Het rapport toont de ontwikkeling van het aantal vestigingen, starters, nevenoprichtingen, de totale oprichtingen en opheffingen.

De regionaal economische statistieken bevatten vooral geaggregeerde informatie over de regionale economie, zoals bijvoorbeeld over het regionaal product en de regionale werkgelegenheid. Maar wat gebeurt er aan de zijde van het bedrijfsleven? De productie wordt immers geleverd door bedrijven. Bedrijven moeten concurreren en renderen. Dit is een dynamisch proces: ze starten, overleven en/of verdwijnen. De bedrijvendynamiek kan hiermee een extra dimensie toevoegen aan het regionaal economisch onderzoek.

Bedrijven zijn wettelijk verplicht zich in te schrijven in het Handelsregister bij de Kamer van Koophandel (KvK). De KvK is daarmee de originele bronhouder van gegevens over aantallen vestigingen, starters, nevenoprichtingen, oprichtingen en opheffingen.

De afdeling Ruimtelijke Economie van de Vrije Universiteit (VU) en de onderzoekers van de KvK Amsterdam hebben de handen ineen geslagen om te komen tot deze analyse van de bedrijvendynamiek in de MRA. Dit is een eerste beschrijvende analyse met aandacht voor ontwikkelingen sinds het jaar 2000, in de verschillende sectoren en in vergelijking met heel Nederland en enkele andere geografische gebieden.

Wij zijn er van overtuigd dat met de analyse van de bedrijvendynamiek nog veel meer ontwikkelingen in de economie van regio's en gebieden kunnen worden benaderd, bijvoorbeeld door onderscheid te maken naar bepaalde buurten en wijken of nabijheid van infrastructuur.

Dit onderzoek is het resultaat van prettige samenwerking tussen Maureen Lankhuizen (VU), Jan Jans en Edwin Twigt (KvK Amsterdam) en Carine van Oosteren en Peter van Hinte (O+S Amsterdam).

Henri de Groot (VU)

Dick Freling (KvK Amsterdam)

Leeswijzer

De opbouw van het rapport is als volgt. In paragraaf 1 staan relatieve specialisaties centraal. We vergelijken de MRA met een aantal andere (groot)stedelijke regio's in Nederland, te weten Utrecht (gemeente), de regio Eindhoven en het Rotterdamse deel van de Metropoolregio Rotterdam-Den Haag. De analyse toont de MRA als voorbeeld van een gediversifieerde stedelijke regio in Nederland terwijl de regio Eindhoven en het Rotterdamse deel van de Metropoolregio Rotterdam-Den Haag voorbeelden zijn van meer gespecialiseerde regio's. De paragraaf toont tevens de gemiddelde groei van het aantal vestigingen in de periode 2000–2012 voor de verschillende sectoren in de regio's. Dit laat zien in hoeverre relatieve specialisaties van de regio's snel of langzaam zijn gegroeid.

Paragraaf 2 gaat dieper in op de bedrijvendynamiek in de MRA. De paragraaf schetst de ontwikkeling van de jaarlijkse oprichtingen, uitgesplitst naar starters en nevenoprichtingen, en opheffingen in de MRA in de periode 2000–2012, voor het totaal van sectoren als mede afzonderlijke sectoren. De ontwikkelingen in de MRA worden vergeleken met overig Nederland. De paragraaf laat een sterkere dynamiek in termen van starters en opheffingen in de MRA zien. Dit strookt met de theorie dat gediversifieerde steden een intrinsiek hoge 'turnover' van bedrijven hebben.

In paragraaf 3 worden de deelregio's van de MRA nader beschouwd. De voorgaande analyses worden herhaald voor de verschillende deelregio's van de MRA.

Vervolgonderzoek

Dit rapport gebruikt gegevens van de Kamer van Koophandel voor een beschrijving van bedrijvendynamiek voor een aantal stedelijke regio's in Nederland. Het betreft hier een eerste aanzet. Veel bevindingen vragen een nadere analyse om ze te verklaren. Er ligt dus ruimte voor vervolgonderzoek.

Gehanteerde termen en begrippen

Starter Startende onderneming. Het beginnen van een nieuwe economische activiteit door een persoon die nog niet een onderneming heeft. Vóór 1 mei 2010 werd bij het toekennen van de coderingen gekeken of de persoon niet al een onderneming had. Vanaf oktober 2012 wordt gebruik gemaakt van 'gebeurtenis': starten onderneming.

Nevenoprichting Het beginnen van een nieuwe economische activiteit door een bestaande onderneming (voornamelijk nevenvestigingen en dochter-ondernemingen). Bij handmatig coderen kreeg een nieuwe BV vaak de code 7 (oprichting). Vanaf oktober 2012 wordt gebruik gemaakt van 'gebeurtenis': starten vestiging. Daarnaast wordt bij het begrip 'nevenoprichting' de gebeurtenis oprichten rechtspersoon meegeteld. Bijvoorbeeld een nieuwe BV. Voortzettingen van bestaande ondernemingen worden eruit gefilterd.

Oprichting totaal De in een jaar nieuw gestichte bedrijven of (neven-)vestigingen. De som van starters en nevenoprichtingen

Opheffing De in een jaar opgeheven bedrijven of (neven-)vestigingen (faillissement en opheffingen algemeen)

Eenpersoonsbedrijf Eenmanszaak, 1 werkzame persoon totaal en hoofdvestiging. Het aantal werkzame personen (WP) = 1 kan betrekking hebben op zowel fulltime als parttime. De Kamer van Koophandel hanteert een criterium van minimaal 15 gewerkte uren voor de definitie van werkzame persoon.

Zakelijk beheer In deze categorie vallen respectievelijk financiële holdings, beleggingsinstellingen, administratiekantoren voor aandelen en obligaties, handel en beheer van onroerend goed, conerndiensten binnen eigen concern, holdings (geen financiële). In totaal gaat het in de MRA om ca. 80.000 inschrijvingen en het betreft grotendeels financieel-juridische constructies zoals pensioen BV's.

De verandering in het jaarlijks aantal vestigingen is het resultaat van mutaties aan de kant van de oprichtingen enerzijds en veranderingen aan de kant van opheffingen, verplaatsingen en fusies anderzijds. Verplaatsingen en fusies worden hier niet apart bekeken. De focus ligt op oprichtingen (inclusief starters en nevenoprichtingen) en opheffingen.

Tabel 1. Kerngetallen bedrijvendynamiek MRA en deelregio's in absolute aantallen in 2012

	Starters	Neven-oprichtingen	Opheffingen	Vestigingen
MRA	26.292	8.695	19.794	271.492
Almere en Lelystad	2.955	720	2.191	23.109
Amstel-Meerlanden	1.085	422	834	12.209
Amsterdam	12.287	4.234	8.508	114.599
't Gooi en Vechtstreek	2.404	870	2.008	31.431
Haarlem	2.166	672	1.679	23.733
Haarlemmermeer	1.560	710	1.395	22.005
IJmond	1.330	396	1.141	16.012
Waterland	1.238	293	970	14.710
Zaanstreek	1.267	378	1.068	13.684

Bron: Kamer van Koophandel Amsterdam. Data zijn exclusief zakelijk beheer.

1. Specialisaties en groei vestigingen in een aantal grootstedelijke regio's in Nederland

Deze paragraaf gaat over de economische specialisaties van de Metropoolregio Amsterdam en een aantal andere (groot) stedelijke regio's in Nederland, te weten de gemeente Utrecht, de regio Eindhoven en het Rotterdamse deel van de Metropoolregio Rotterdam-Den Haag. Welke sectoren zijn belangrijk in een regio? En is er sprake van gespecialiseerde of gediversifieerde stedelijke regio's? We maken een koppeling tussen het aantal specialisaties en de schokbestendigheid van een regio. Daarnaast komt de gemiddelde groei van het aantal vestigingen per sector in de regio's in de periode 2000–2012 aan bod. Hieruit blijkt of relatieve specialisaties van de regio's snel of langzaam zijn gegroeid. De sectoren komen overeen met de bedrijfsklassen volgens de SBI2008-indeling van het CBS.

1.1. Specialisatie en groei aantal vestigingen

Onderstaande figuren bevatten de volgende informatie:

- Het relatieve belang van de sector binnen de regio. Deze komt tot uiting in de grootte van de bollen. De grootte van de bollen drukt de relatieve omvang van de bedrijfstakken binnen de regio uit. Omvang is gemeten in termen van werkgelegenheid in 2010.
- De horizontale as meet de relatieve omvang van de sector in termen van werkgelegenheid ten opzichte van de relatieve omvang van de sector in de rest van Nederland. De vergelijking geeft de relatieve specialisatiegraad van de regio in de sector weer. De relatieve specialisatiegraad van de bedrijfstakken is bepaald op basis van de werkgelegenheid in 2010. De verticale as snijdt de horizontale as op specialisatiegraad = 1.
- De verticale as geeft per SBI2008 bedrijfstak de gemiddelde jaarlijkse groei van het aantal vestigingen in de periode 2000–2012 weer.¹ De figuren tonen ook de gemiddelde groei van het aantal vestigingen in de hele regio (ligging van de horizontale as).² Door de ligging van de sectoren ten opzichte van

de horizontale as laten de figuren zien welke sectoren een relatief snelle (lage) groei binnen de regio hebben gehad. De sectoren overheid, onderwijs, gezondheid- en welzijnszorg, delfstoffenwinning en nutsbedrijven worden buiten beschouwing gelaten, de nadruk ligt in deze paragraaf op commerciële activiteiten.

Metropoolregio Rotterdam³

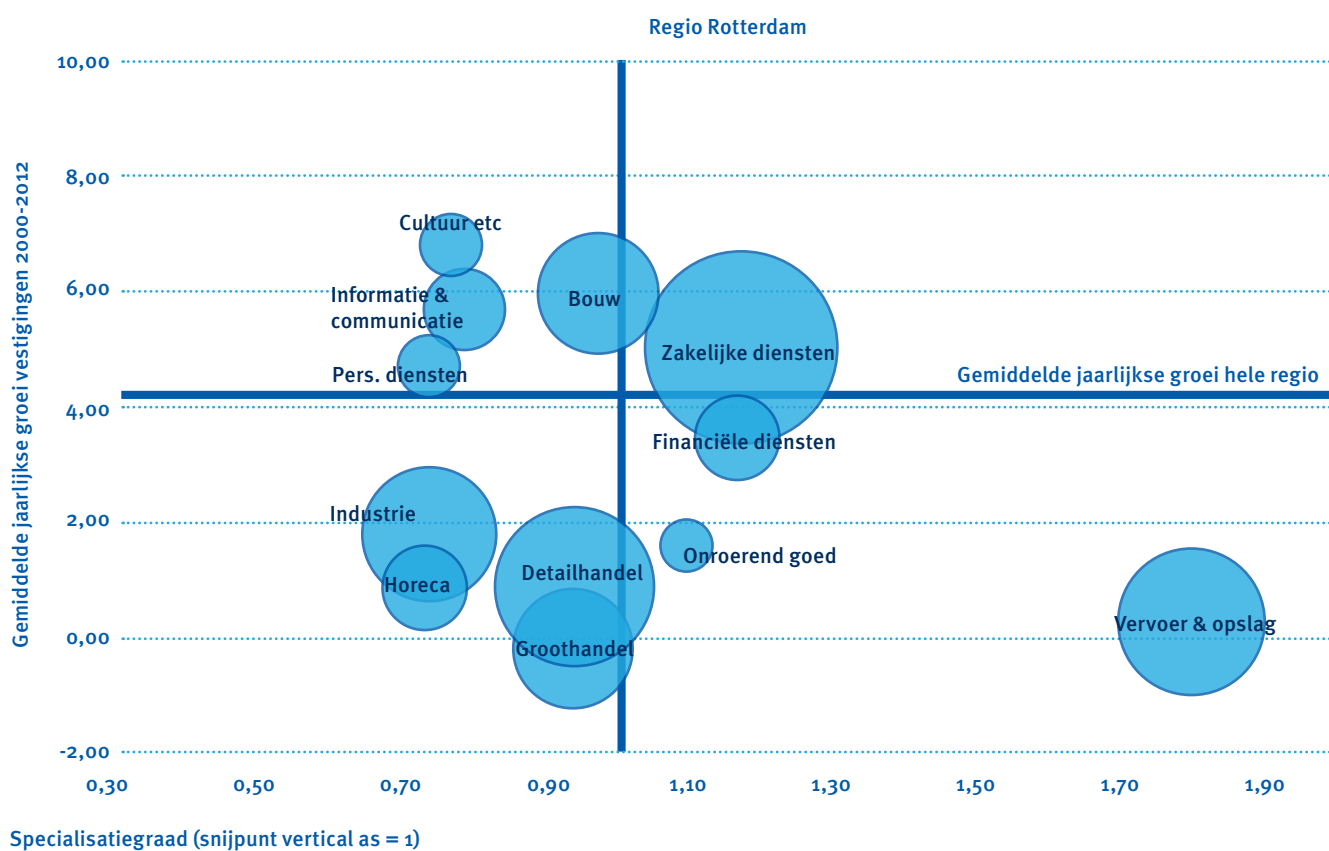
Belangrijkste sectoren in termen van werkgelegenheid binnen de Metropoolregio Rotterdam zijn zakelijke diensten, detailhandel, vervoer en opslag en industrie. Kenmerkend voor de werkgelegenheidsstructuur van de regio is de relatieve specialisatie in vervoer en opslag (specialisatiegraad is 1,8 in 2010). Ook het aantal personen werkzaam in zakelijke diensten is relatief hoog in de Metropoolregio Rotterdam. In de periode 2000–2012 komen er nauwelijks vestigingen in vervoer en opslag bij (gemiddelde groei van 0,24%). Het aantal vestigingen in zakelijke diensten groeit wel relatief snel. Voor het aantal vestigingen in cultuur, recreatie en sport, informatie en communicatie en persoonlijke diensten geldt hetzelfde, maar deze sectoren spelen een bescheiden rol in termen van werkgelegenheid.

¹ In juli 2008 treedt de nieuwe Handelsregisterwet in werking. Het Handelsregister wordt uitgebreid met groepen die zich eerder niet hoefden in te schrijven. Bijvoorbeeld eenmanszaken in de landbouw, vrije beroepsbeoefenaren, maar ook ministeries en gemeenten. Hierdoor neemt het aantal vestigingen in de jaren 2008–2010 in bepaalde sectoren sterk toe. Om rekening te houden met deze zogenaamde administratieve toenames zijn voor de sectoren landbouw, informatie en communicatie, zakelijke diensten en cultuur, sport en recreatie niet alle jaarlijkse groeicijfers in de periode 2000–2012 meegenomen in de berekening van het gemiddelde. Zie ook paragraaf 2.

² In de berekening van het gemiddelde voor de regio is niet gecorrigeerd voor de toename van het aantal vestigingen vanwege nieuwe inschrijvingen in bepaalde sectoren en bepaalde jaren.

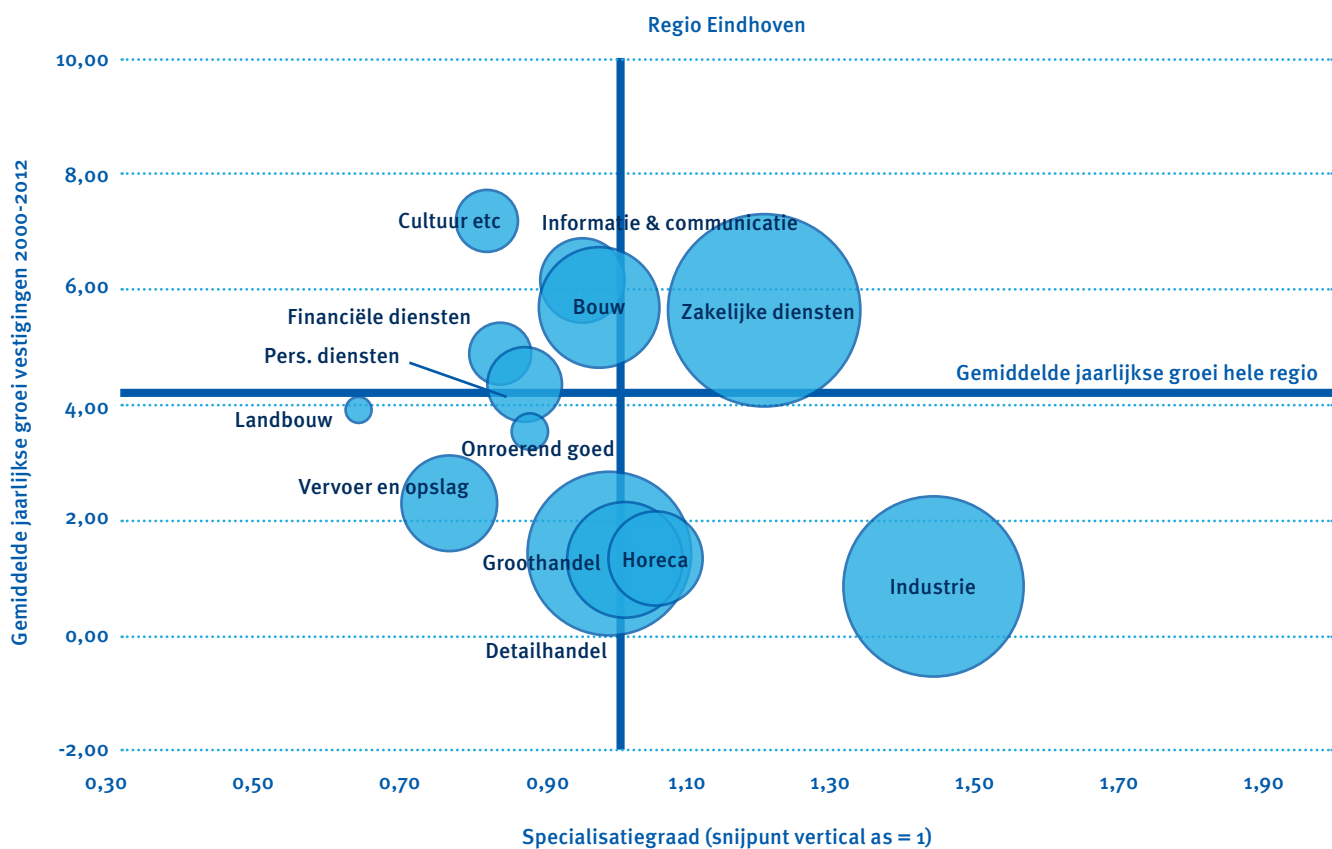
³ Het Rotterdamse deel van de Metropoolregio Rotterdam-Den Haag bevat de volgende gemeenten: Albrandswaard, Barendrecht, Bernisse, Brielle, Capelle aan den IJssel, Hellevoetsluis, Krimpen aan den IJssel, Lansingerland, Maassluis, Ridderkerk, Rotterdam, Schiedam, Spijkenisse, Vlaardingen en Westvoorne.

Figuur 1. Economische specialisatie en groei vestigingen 2000–2012, Metropoolregio Rotterdam

Bron: Kamer van Koophandel Amsterdam/Lisa bewerking VU. Data exclusief zakelijk beheer. Sectoren zijn de bedrijfsklassen volgens de SBI2008-indeling van het CBS.

Figuur 2. Economische specialisatie en groei vestigingen 2000–2012, regio Eindhoven

Bron: Kamer van Koophandel Amsterdam/Lisa bewerking VU. Data exclusief zakelijk beheer. Sectors zijn de bedrijfsklassen volgens de SBI2008-indeling van het CBS.

Regio Eindhoven*

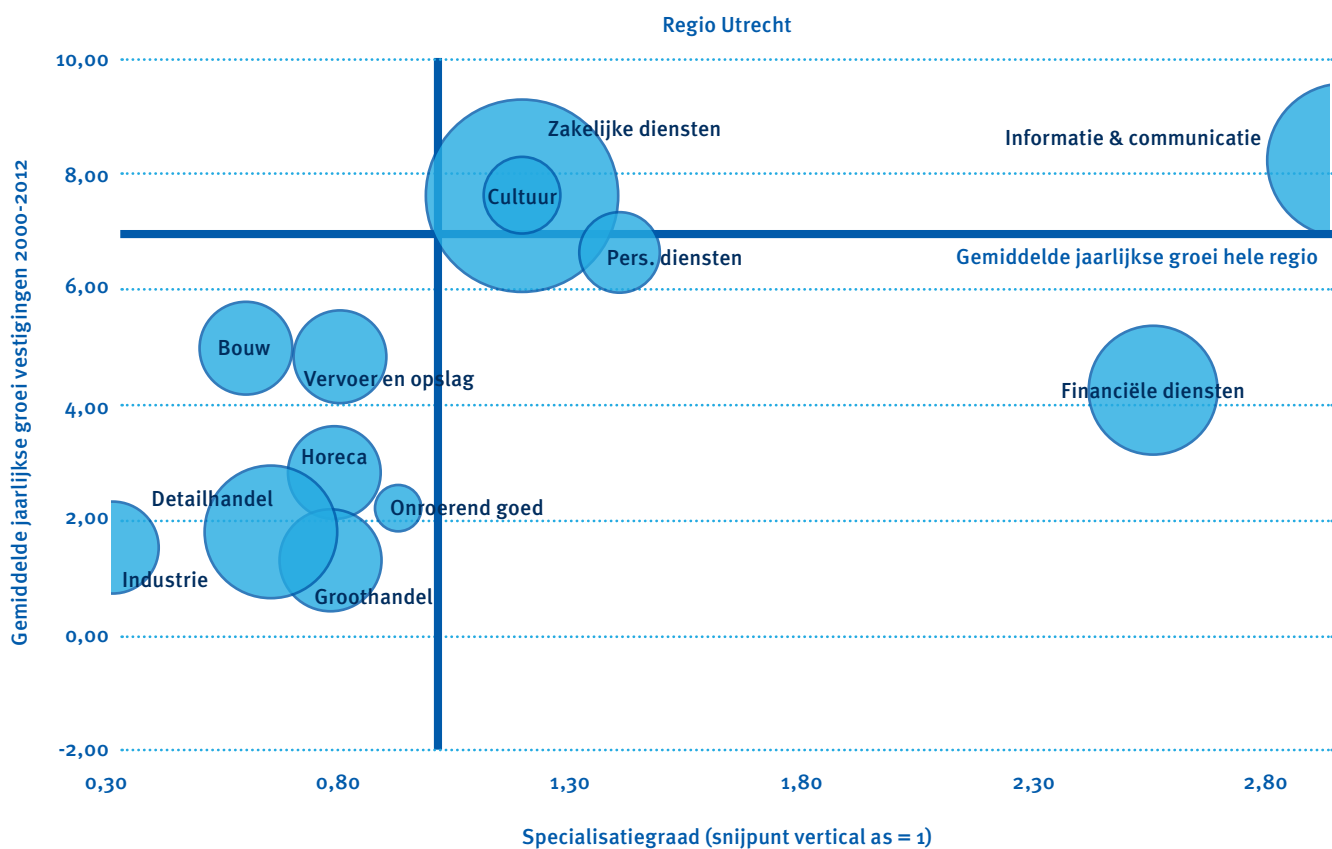
Belangrijke sectoren in termen van werkgelegenheid binnen de regio Eindhoven zijn zakelijke diensten, industrie en detailhandel. Kenmerkend voor de regionale economie is de relatieve

specialisatie in industrie. De groei van het aantal vestigingen in de periode 2000–2012 in industriële sector is gering (gemiddeld 0,81%). Ook het aantal personen werkzaam in zakelijke diensten is relatief hoog. Het aantal vestigingen

groeit er relatief snel. Het belang van cultuur, recreatie en sport, informatie en communicatie en financiële diensten in de regio Eindhoven is betrekkelijk klein.

4 De regio Eindhoven is het Corop-gebied Zuidoost-Noord-Brabant. Het bevat de volgende gemeenten: Asten, Bergeijk, Best, Bladel, Cranendonck, Deurne, Eersel, Eindhoven, Geldrop-Mierlo, Gemert-Bakel, Heeze-Leende, Helmond, Laarbeek, Nuenen, Gerwen en Nederwetten, Oirschot, Reusel-De Mierden, Someren, Son en Breugel, Valkenswaard, Veldhoven en Waalre.

Figuur 3. Economische specialisatie en groei vestigingen 2000–2012, gemeente Utrecht

Bron: Kamer van Koophandel Amsterdam/Lisa bewerking VU. Data exclusief zakelijk beheer. Sektoren zijn de bedrijfsklassen volgens de SBI2008-indeling van het CBS.

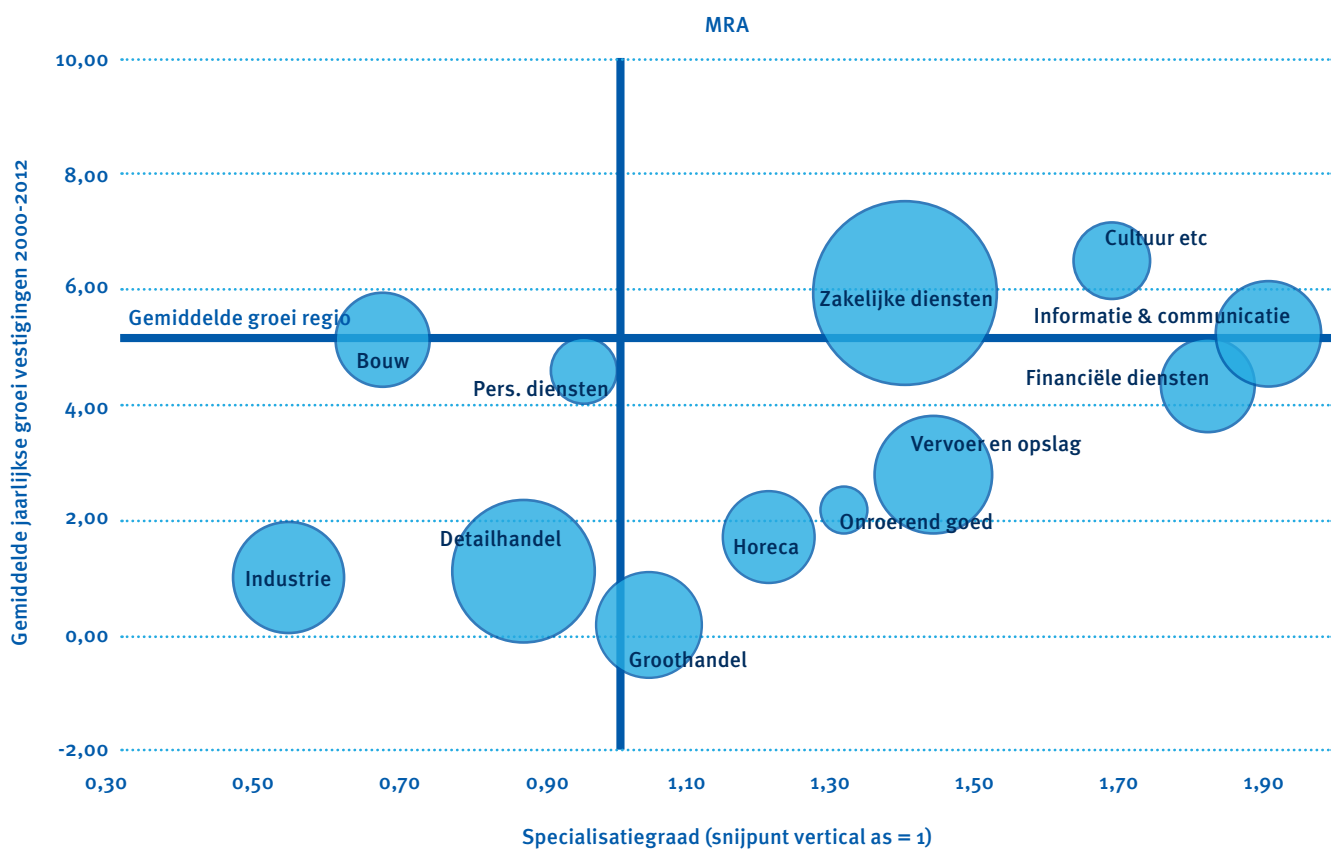
Gemeente Utrecht

Belangrijke sectoren in termen van werkgelegenheid in de gemeente Utrecht zijn zakelijke diensten, informatie en communicatie en financiële diensten. Vergeleken bij de rest van Nederland zijn Informatie en communicatie en financiële

diensten relatief groot in deze regio, zo blijkt uit de hoge specialisatiegraad voor de twee sectoren (respectievelijk 2,9 en 2,5). Ook de gemiddelde groei van het aantal vestigingen in de periode 2000–2012 is er relatief hoog. De groei in financiële diensten is iets lager. Het belang van

cultuur, recreatie en sport en persoonlijke diensten is relatief gering. Verder valt op dat het aantal vestigingen in vervoer en opslag in de gemeente Utrecht, anders dan in Rotterdam, tussen 2000–2012 flink is toegenomen (4,8%).

Figuur 4. Economische specialisatie en groei vestigingen 2000–2012, Metropoolregio Amsterdam

Bron: Kamer van Koophandel Amsterdam/Lisa bewerking VU. Data exclusief zakelijk beheer. Sectors zijn de bedrijfsklassen volgens de SBI2008-indeling van het CBS.

Metropoolregio Amsterdam

Een belangrijke sector in termen van werkgelegenheid in de MRA is zakelijke diensten, gevolgd door detailhandel. De werkgelegenheid in de MRA is in vergelijkbare ordes van grootte verdeeld over de meeste overige sectoren (vervoer en opslag, groothandel, industrie, informatie en communicatie, horeca,

financiële diensten, bouw en cultuur, recreatie en sport). De diversiteit aan sectoren is kenmerkend voor gediversifieerde steden en regio's. De MRA heeft daarnaast een breed palet aan relatieve specialisaties: in informatie en communicatie, financiële diensten, cultuur, recreatie en sport, vervoer en opslag, zakelijke diensten, onroerend goed en horeca.⁵

Net als in de overige drie regio's is de gemiddelde groei van het aantal vestigingen in de periode 2000–2012 relatief laag in groothandel en industrie. Hij is het hoogst in informatie en communicatie, zakelijke diensten en cultuur, recreatie en sport.

⁵ De hier genoemde sectoren hebben een specialisatiegraad > 1,2.

1.2. Conclusie

Uit de groei van het aantal vestigingen blijkt voor de Metropoolregio Rotterdam en de regio Eindhoven dat belangrijke en onbelangrijke sectoren respectievelijk langzaam en snel groeien. Dit heeft deels te maken met verschillen in groei van het aantal vestigingen tussen sectoren. Sectoren die in alle regio's sterk zijn gegroeid in termen van aantallen vestigingen zijn: informatie en communicatie, persoonlijke, zakelijke en financiële diensten, bouw en cultuur, recreatie en sport. De gemiddelde groei van het aantal vestigingen in groot-handel en industrie is daarentegen relatief laag. De hogere groei van het aantal vestigingen in de eerste groep sectoren wordt mede veroorzaakt door de groei van eenpersoonsbedrijven, met name zelfstandigen zonder personeel (zzp'ers). Zij

spelen een belangrijke rol in de dienstensectoren (met uitzondering van financiële diensten) en bouw. Eenpersoonsbedrijven spelen een minder grote rol in industrie en groothandel.⁶ Utrecht heeft een relatieve specialisatie in diensten, een sector die relatief hard groeit qua aantal vestigingen in de periode 2000–2012. De MRA heeft een mix van belangrijke sectoren en relatieve specialisaties. Sommige sectoren tonen een relatief hoge groei van het aantal vestigingen in de periode 2000–2012 en andere een lage groei.

De Metropoolregio Rotterdam en de regio Eindhoven kennen een relatief eenzijdig specialisatiepatroon in respectievelijk vervoer en opslag en industrie. Dat maakt de regio's gevoelig voor ontwikkelingen in de sectoren. Enerzijds heeft groei in vervoer en opslag dan wel industrie een

relatief sterk effect op de economie, anderzijds worden de Metropoolregio Rotterdam en de regio Eindhoven bovenmatig getroffen door een negatieve schok. De MRA bevindt zich aan de andere kant van het spectrum met een veelzijdig specialisatiepatroon. Dankzij haar diversiteit aan relatieve specialisaties is de MRA minder gevoelig voor (negatieve) schokken in afzonderlijke sectoren. De gemeente Utrecht heeft een relatieve specialisatie in diensten en neemt in de vergelijking een middenpositie in. Op basis van de specialisatiepatronen kunnen we Rotterdam en Eindhoven typeren als gespecialiseerde stedelijke regio's. De MRA is een voorbeeld van een gediversifieerde regio. Gediversifieerde steden kennen een andere dynamiek dan gespecialiseerde steden. We gaan hier in de volgende paragraaf dieper op in.

⁶ Tabel A.1 bijlage A laat zien dat de gemiddelde bedrijfsgrootte in heel Nederland in alle sectoren daalt. Deze trend is het sterkst in de dienstensectoren (met uitzondering van financiële diensten) en bouw, en speelt het minst in industrie en groothandel. Dez cijfers illustreren de toename van eenpersoonsbedrijven in bepaalde sectoren. Zie ook paragraaf 2.

2. Oprichtingen, starters, nevenoprichtingen en opheffingen in de MRA

De MRA is een gediversifieerde stedelijke regio. Gediversifieerde steden hebben een andere bedrijvendynamiek dan gespecialiseerde steden, zij kennen een intrinsiek hoge turnover (circulatie) van bedrijven. Deze paragraaf gaat nader in op de bedrijvendynamiek in de MRA. Paragraaf 2.1 geeft een algemeen overzicht van de jaarlijkse oprichtingen, uitgesplitst naar starters en nevenoprichtingen, en opheffingen over alle sectoren in opeenvolgende periodes met een verschillende economische conjunctuur. In paragraaf 2.2 wordt de ontwikkeling van de netto-oprichtingen in de periode 2008–2012 in de MRA afgezet tegen de ontwikkelingen in de Metropoolregio Rotterdam, de regio Eindhoven en de gemeente Utrecht. Doel is te kijken welke invloed de huidige recessie heeft op het saldo van oprichtingen en opheffingen in verschillende typen regio's. In paragraaf 2.3 wordt de bedrijvendynamiek in de MRA vergeleken met overig Nederland. De dynamiek in de MRA strookt met de theorie over gediversifieerde steden. Tot slot wordt in paragraaf 2.4 dieper ingegaan op de dynamiek van de MRA op het niveau van sectoren..

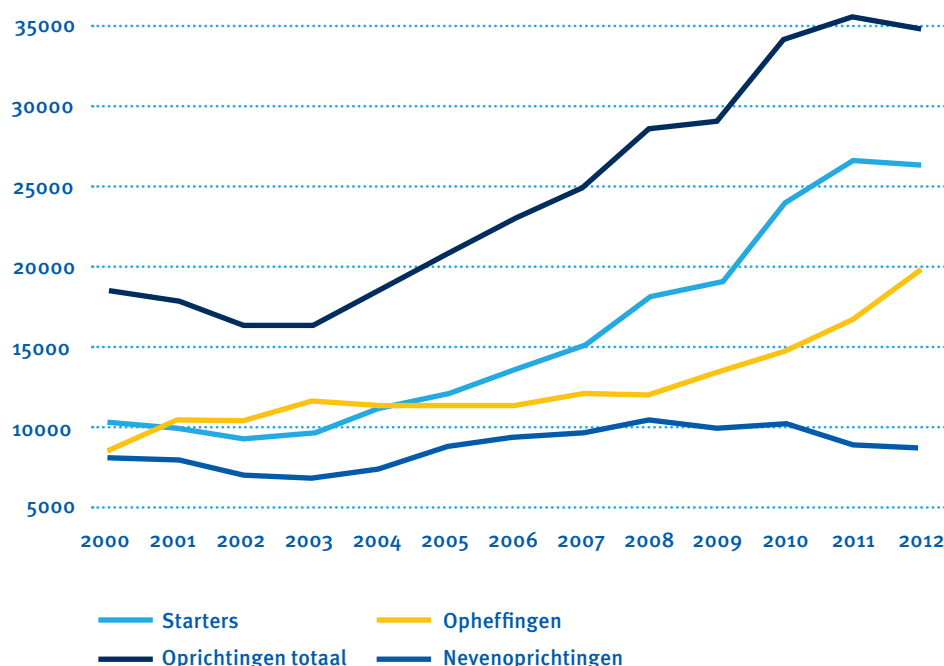
2.1. Bedrijvendynamiek in de MRA, 2000–2012

De periode 2000–2012 kent een aantal opeenvolgende periodes met een verschillende economische conjunctuur. Het barsten van de dot-com bubble (internetzeepbel) in 2000 en de aanslagen op het WTC in New York, gevolgd door een wereldwijde economische teruggang, bepalen de jaren 2001–2003. Het aantal oprichtingen, zowel starters als nevenoprichtingen, in de MRA daalt in deze periode jaarlijks. Tegelijkertijd neemt het aantal opheffingen toe. In 2004–2008 volgt economisch herstel. Het aantal starters en nevenoprichtingen (en bijgevolg totale oprichtingen) neemt

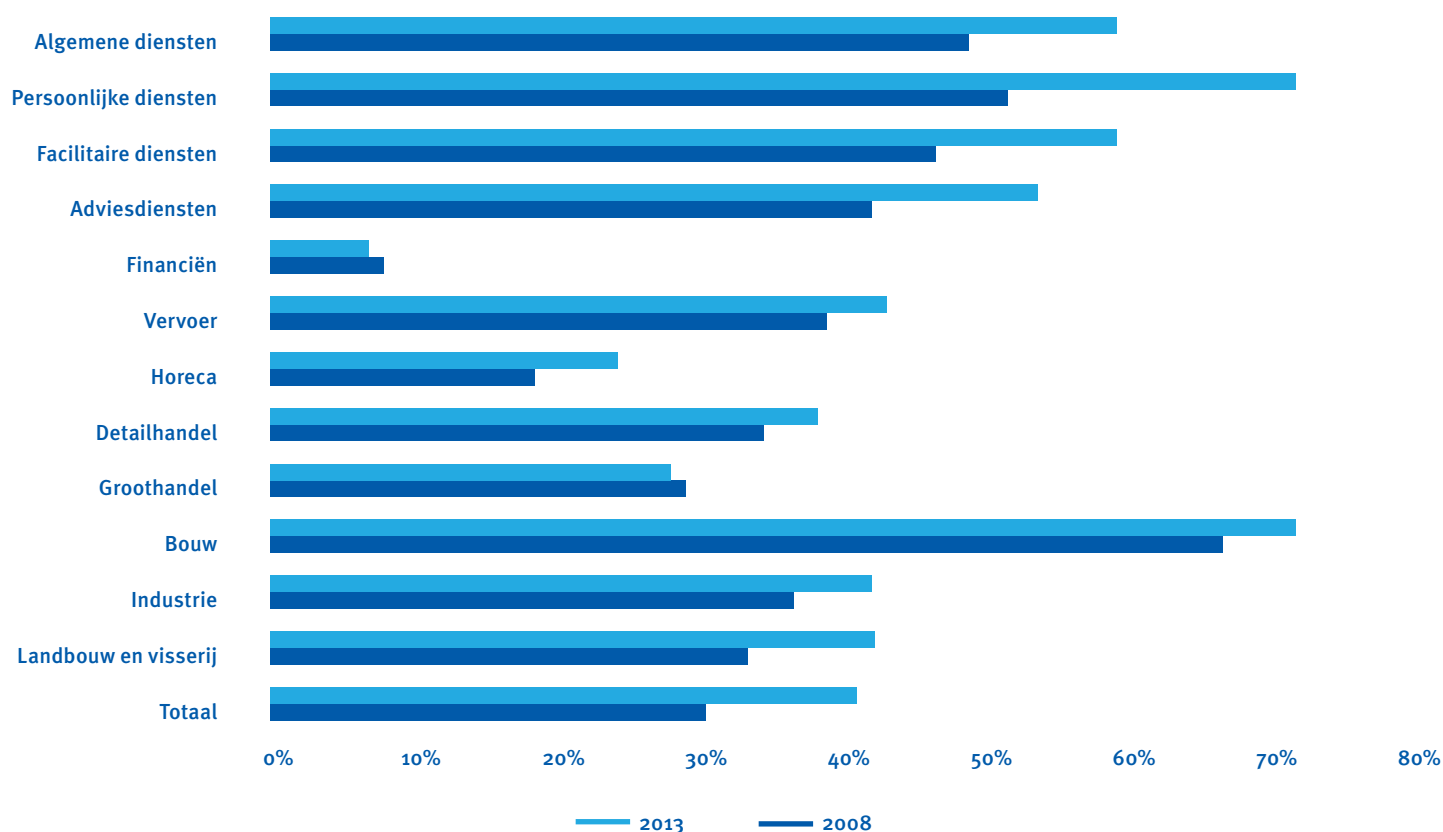
vanaf 2004 toe, terwijl de jaarlijkse opheffingen relatief constant blijven. De recessies in 2009 en 2011/2012 blijken vooral gevolgen te hebben voor de nevenoprichtingen en de opheffingen. Het aantal starters blijft jaarlijks toenemen ondanks de economische crisis. Pas in 2012 is er sprake van een daling ten opzichte van het voorgaande jaar.

De toename van het aantal starters in de MRA heeft een aantal oorzaken. Zij gelden voor heel Nederland en zijn niet uniek voor de MRA. Een algemene trend is de groei van het aantal eenpersoonsbedrijven.

Figuur 5. MRA - absoluut

Figuur 6. Belang eenpersoonsbedrijven in vestigingen in MRA 2008 en 2013, in procenten

Het aandeel eenpersoonsbedrijven in het totaal aantal vestigingen in MRA neemt tussen 2008–2013 in de meeste sectoren toe (figuur 6).⁷ De toename is grotendeels toe te schrijven aan een stijgend aantal zzp'ers. Andere opvattingen over ondernemerschap – zoals de keuze voor uitdaging en vrijheid om eigen tijden te bepalen - en flankerend beleid van de

overheid geven een boost. Ook drijft de recessie in de jaren 2008–2011 het aantal starters in Nederland verder op. Die ontwikkeling is vrij sterk in sector bouw waar tussen 2006-2008 veel werknemers vrijwillig zzp'er worden; de laatste jaren gaan veel bouwbedrijven failliet en werknemers worden vervolgens als zzp'er ingehuurd voor projecten.

Tot slot zorgt de nieuwe Handelsregisterwet vanaf juli 2008 voor een toename van het aantal starters. Het Handelsregister wordt uitgebreid met groepen die zich eerder niet hoefden in te schrijven en het gaat hier dus om administratieve toenames. Box 1 beschrijft de gevolgen van de invoering van de nieuwe Handelsregisterwet voor Amsterdam.

⁷ De term eenpersoonsbedrijven omvat zzp'ers en 'traditionele' ondernemers (bijvoorbeeld in horeca en detailhandel).

Box 1. De toename van het aantal starters – de nieuwe Handelsregisterwet

In juli 2008 treedt de nieuwe Handelsregisterwet in werking. Het Handelsregister wordt uitgebreid met groepen die zich eerder niet hoefden in te schrijven. Bijvoorbeeld eenmanszaken in de landbouw, vrije beroepsbeoefenaren, maar ook ministeries en gemeenten. Het aantal vestigingen (starters) neemt door deze nieuwe inschrijvingen in de jaren 2008–2010 in heel Nederland in bepaalde sectoren sterk toe. De mate waarin dit gebeurt is niet duidelijk. Gegevens over de omvang van het aantal nieuwe inschrijvingen vanwege de nieuwe Handelsregister zijn wel beschikbaar voor Amsterdam (Bureau Onderzoek en Statistiek Amsterdam). Nieuwe inschrijvingen hebben een grote betekenis voor de sectoren informatie en communicatie (onder meer journalisten), advisering en onderzoek (onder meer advocaten), onderwijs, gezondheids- en welzijnszorg en vooral cultuur, sport en recreatie.

Tabel 2. Starters en nieuwe inschrijvers (nieuwe Handelsregisterwet), Amsterdam

	2008		2009		2010		2011		2012	
	Starter	Nieuwe inschrijver	Starter	Nieuwe inschrijver	Starter	Nieuwe inschrijver	Starter	Nieuwe inschrijver	Starter	Nieuwe inschrijver
Landbouw, visserij	9	1	3	23	7	6	4	0	4	1
Delfstoffenwinning	2			1	1		0	0	0	0
Industrie	122	3	107	72	122	34	121	4	123	0
Energiebedrijven	3		4		1		4	0	3	0
Waterwinning en afvalverwerking			1				3	0	1	2
Bouwnijverheid	909		596	17	592	10	644	0	616	2
Groothandel	370	1	324	8	351	1	357	0	360	0
Detailhandel, reparatie	585	1	573	28	670	4	699	3	700	1
Transport en logistiek	350		268	7	274		319	3	434	0
Horeca	220		208	15	250	4	271	0	325	1
Informatie en communicatie	683	47	615	751	695	201	741	53	775	53
Financiële instellingen	100	1	58	5	62		64	0	64	0
Handel, verhuur onroerend goed	93	1	71	11	77	15	88	1	86	1
Advisering en onderzoek	2.246	278	1.906	2.838	2.212	744	2.450	167	2.442	169
Overige zakelijke dienstverlening	514	6	517	183	578	65	590	4	510	11
Overheid	1		1		2		1	1	1	1
Onderwijs	260	28	307	382	418	118	399	8	433	11
Gezondheid- en welzijnszorg	362	106	492	1.179	676	313	737	25	742	27
Cultuur, sport, recreatie	592	197	647	3.910	744	1.399	914	293	982	227
Overige dienstverlening	409	12	396	167	426	54	529	4	551	8
Totaal	7.830	682	7.094	9.597	8.158	2.968	8.936	566	9.152	515

Bron: Bureau Onderzoek en Statistiek Amsterdam.

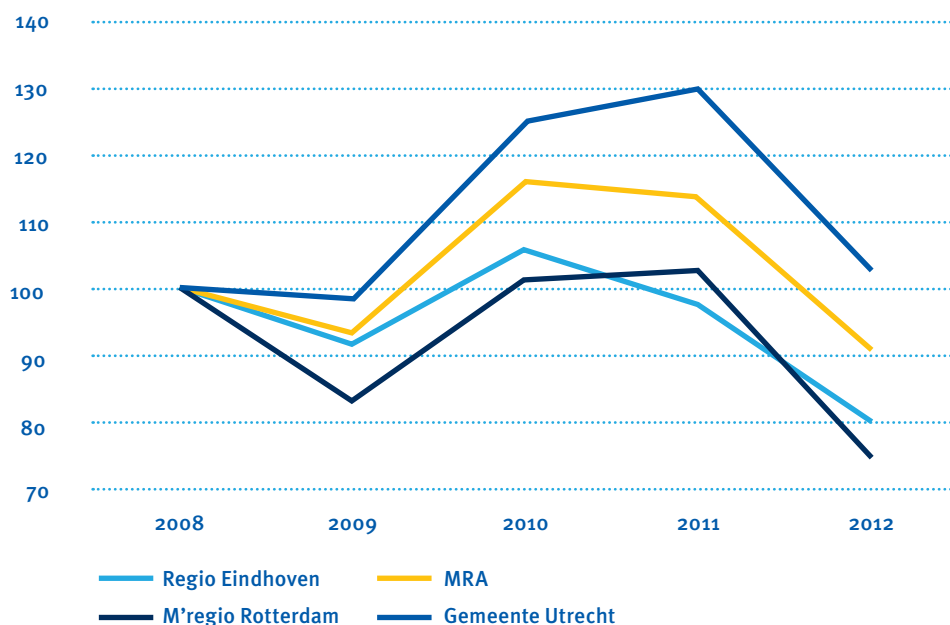
2.2. Netto-oprichtingen in de MRA, de gemeente Utrecht, de regio Eindhoven en de Metropoolregio Rotterdam

Eerder is gebleken dat de recessies in 2009 en 2011/2012 vooral gevolgen hebben voor de nevenoprichtingen (daling) en de opheffingen (stijging) in de MRA, met een navenant effect op de netto-oprichtingen, ofwel het saldo van totale oprichtingen en opheffingen. De netto-oprichtingen, dat wil

zeggen de totale oprichtingen minus de opheffingen in een jaar, in de MRA in de periode 2008–2012 staan centraal in deze paragraaf. Ze worden vergeleken met de netto-oprichtingen in de gemeente Utrecht, de regio Eindhoven en de Metropoolregio Rotterdam. Doel is te kijken welke invloed de huidige recessie heeft op het saldo van oprichtingen en opheffingen in verschillende typen regio's.

De netto-oprichtingen tonen de effecten van de dubbele economische dip. In de MRA, de Metropoolregio Rotterdam en de regio Eindhoven ligt het aantal netto-oprichtingen in 2009 en 2012 onder het niveau van 2008. Dat betekent dat er in de drie regio's per saldo momenteel jaarlijks minder nieuwe vestigingen (nieuwe bedrijven of nevenvestigingen van bestaande bedrijven) bij komen dan voor de crisis.⁸ De dip in het aantal netto-oprichtingen in 2012 is het grootst in de Metropoolregio Rotterdam en de regio Eindhoven. De netto-oprichtingen in 2012 zijn ook beduidend lager dan in 2009. De tweede recessie doet zich in de Metropoolregio Rotterdam en de regio Eindhoven dus sterker voelen dan in 2009. De gevolgen van de recessie zijn het geringst in de gemeente Utrecht: het aantal netto-oprichtingen blijft in 2009 en 2012 ongeveer op het niveau van 2008.

Figuur 7. Netto-oprichtingen in de vier (groot)stedelijke regio's, 2008-2012 (index, 2008 = 100)

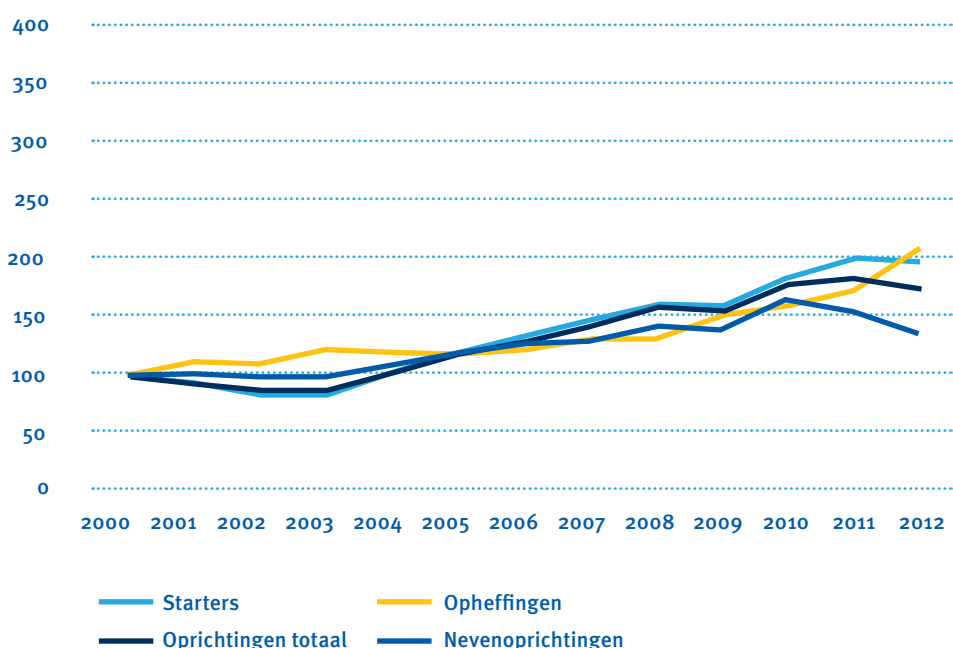

2.3. Totaal sectoren MRA in verhouding tot overig Nederland

Hoe verhoudt de ontwikkeling in oprichtingen, starters, nevenoprichtingen en opheffingen in de MRA zich tot de rest van Nederland? We bekijken het jaarlijks aantal oprichtingen, starters, nevenoprichtingen en opheffingen in de MRA in de periode 2001–2012 (figuur 5) en zetten dat af tegen de ontwikkeling in de rest van Nederland. De verticale as in figuur 8 geeft het quotiënt van de indexcijfers voor respectievelijk de MRA en overig Nederland weer. Een waarde groter of kleiner dan 1 betekent dat een variabele in de MRA verhoudingsgewijs respectievelijk

⁸ De netto-oprichtingen zijn in de periode 2008–2012 in alle regio's positief. Echter, we wijzen er op dat de totale verandering in het aantal vestigingen niet alleen het gevolg zijn van oprichtingen en opheffingen, maar dat ook fusies en verplaatsingen hierbij een rol spelen. Deze laatste worden hier echter buiten beschouwing gelaten.

Figuur 8. Overig Nederland - totaal

hogere turnover (circulatie) van ondernemingen in de MRA, een patroon dat aansluit bij de voorspellingen in de literatuur aangaande bedrijvendynamiek in gediversifieerde steden en de rol van gediversifieerde steden als broedplaats van nieuwe bedrijven (nursery cities, zie box 2). Gediversifieerde steden kennen een intrinsiek hoge turnover van bedrijven. Enerzijds ligt de startquote hoger omdat nieuwe ondernemingen zich vooral in gediversifieerde steden vestigen. Anderzijds is de opheffingsquote ceteris paribus hoger in gediversifieerde steden door de verplaatsing van ondernemingen in een latere fase van de levenscyclus. In paragraaf 1 is al vastgesteld dat de MRA een gediversifieerde stedelijke regio is.

Het aantal opheffingen in de MRA ligt ook hoger door de selectie op basis van een sterke concurrentie.¹¹ In markten met een hoge bedrijvendichtheid is selectie navenant groter (bijvoorbeeld Syverson, 2010), alleen de meest productieve bedrijven overleven.¹² Entry and exit van bedrijven zijn belangrijk met het oog op productiviteit en productiviteitsgroei op het niveau van bedrijfsklassen.¹³ Het ‘wieden’ van onsuccesvolle entrants en groei (in termen van productie en productiviteit) van succesvolle entrants,

sneller of minder snel groeit dan in overig Nederland.⁹ Bij de waarde 1 is de ontwikkeling gelijk.

De Metropoolregio Amsterdam behoudt in periodes van economische laagconjunctuur een grotere toename van het aantal starters dan de rest van Nederland.¹⁰ Het aantal starters groeit er in 2001–2003 en 2008–2012 harder. In de jaren 2005–2007

is de ontwikkeling nagenoeg gelijk. Daarmee lijkt de startersdynamiek in de MRA beter bestand tegen neerwaartse schokken dan de rest van Nederland. De gehele periode toont de MRA tegelijkertijd meer opheffingen dan overig Nederland. Er is in de MRA dus sprake van een hogere startersdynamiek enerzijds en een hogere opheffingsdynamiek anderzijds. Dit impliceert een

9 Meer specifiek betekent het feit dat een variabele in de MRA naar verhouding sneller groeit dan in overig Nederland (dus verhouding > 1) dat a) de toename groter is of b) de daling geringer is. Wanneer een variabele in de MRA naar verhouding minder snel groeit dan in overig Nederland (verhouding < 1) is de toename kleiner of de daling groter.

10 Vooral in de periode 2008–2012 groeit het aantal starters in de MRA relatief snel. Uit tabel 1 kunnen we afleiden dat het aantal nieuwe inschrijvingen vanwege de nieuwe Handelsregisterwet in cultuur, recreatie en sport er hoog is. De sector is ook relatief groot in de MRA en de nieuwe inschrijvingen wegen dus zwaarder mee in de MRA dan in de rest van Nederland. Ze verklaren mede de hogere groei van het aantal starters in de MRA. Toch is ook in sectoren waarbij de nieuwe inschrijvingen niet of nauwelijks een rol spelen het aantal starters in de MRA verhoudingsgewijs sneller gegroeid dan in overig Nederland (zie paragraaf 2.2). De sterkere groei van het aantal starters in de MRA is grotendeels dus autonoom.

11 Opheffingen omvatten volgens de definitie van de Kamer van Koophandel alleen faillissementen en bedrijfsbeëindigingen. Verplaatsingen naar een andere regio vallen hier niet onder.

12 Productievere bedrijven zijn efficiënter in het transformeren van input in producten of diensten. Dit impliceert lagere kosten, waardoor in het algemeen ook prijzen lager zijn (Syverson, 2010).

Box 2. Gediversifieerde steden, steden als broedplaats en bedrijvendynamiek

De literatuur over stedenvorming onderscheidt twee typen steden: gespecialiseerde steden en gediversifieerde steden (bijvoorbeeld Beaudry & Schiffauerova, 2009). De eerste kenmerken zich door een concentratie van veelal soortgelijke productieactiviteiten en personen met vergelijkbare skills; de tweede juist door concentraties van verschillende productieactiviteiten en personen. De MRA is een voorbeeld van een gediversifieerde stedelijke regio. Ze heeft een breed palet aan relatieve specialisaties in: informatie en communicatie, financiële diensten, cultuur, recreatie en sport, vervoer en opslag, zakelijke diensten, onroerend goed en horeca (zie ook hoofdstuk 3 in deze Verkenningen).

Concentratie of clustering van bedrijvigheid op een bepaalde locatie wordt al sinds Marshall (1890) in verband gebracht met een hogere productiviteit vanwege agglomeratievoordelen. De bron van agglomeratievoordelen in gespecialiseerde steden zijn zogenaamde localisation economies, locatiespecifieke schaalvoordelen door uitwisseling van informatie, niet-verhandelbare lokale input (diensten of infrastructuur) of een lokale beroepsbevolking (zie ook McCann, 2013). In gediversifieerde steden is sectorale diversiteit de bron van agglomeratievoordelen. Zulke urbanisation economies leiden vooral tot (proces)innovatie (Jacobs, 1969; Feldman & Audretsch 1999).

Vanwege het verschil in agglomeratievoordelen trekken gespecialiseerde en gediversifieerde steden verschillende typen bedrijven aan. Gediversifieerde steden zijn meer geschikt aan het begin van de levenscyclus van een product of dienst terwijl gespecialiseerde locaties beter zijn voor de (massa)productie van uitontwikkelde producten (Duranton and Puga, 2001). Het 'zaaien' en 'oogsten' kan op verschillende locaties plaatsvinden (voor industrie en diensten). Dit patroon impliceert dat nieuwe bedrijven (entrants) zich vooral in gediversifieerde steden vestigen (vandaar de term nursery cities of broedplaatsen). In een latere fase van de levenscyclus verplaatsen bedrijven (productie) naar een meer gespecialiseerde locatie.

Gediversifieerde steden worden bijgevolg gekenmerkt door een intrinsiek hoge turnover van bedrijven. Enerzijds ligt de startquote hoger omdat nieuwe ondernemingen zich vooral daar vestigen. Anderzijds is de opheffingsquote ook hoger door de verplaatsing van ondernemingen in een latere fase (Duranton and Puga, 2001). Een andere reden voor een hoge opheffingsquote is selectie als gevolg van concurrentie. In een concurrerende markt overleven alleen de meest efficiënte bedrijven. In een markt met veel toetreders zal de opheffingsquote navenant hoger zijn.

en de exit van bedrijven met een lage productiviteit, verhoogt de productiviteit van de hele sector (Bartelsman en Doms, 2000). Selectie en concurrentie leggen ook de lat hoger voor een succesvolle toetreding van potentiële nieuwkomers (Syverson, 2010).

Ten aanzien van de nevenoprichtingen geldt dat het aantal jaarlijks minder hard groeit in de MRA dan in overig Nederland. Veruit het grootste deel van de nevenoprichtingen zijn nevenvestigingen van ketens als HEMA, Blokker, etc. De resultaten suggereren dat ketens elders sneller uitbreiden dan in de Metropoolregio Amsterdam. De nevenoprichtingen in de MRA reageren gevoeliger op economische neergang zoals blijkt uit de dips in figuur 3 in de periode 2001–2004 en 2010–2012. Bestaande bedrijven zetten bij laagconjunctuur minder snel een nieuwe nevenvestiging of filiaal in de MRA op.¹⁴ Een andere optie is dat een bedrijf een franchise verkiest boven het opzetten van een vestiging in eigen beheer. In dit geval wordt de nieuwe onderneming geregistreerd als starter.

2.4. Dynamiek van de MRA op sectorniveau

Deze paragraaf bekijkt de dynamiek in afzonderlijke sectoren. Hoe verhouden de individuele sectoren in de MRA zich tot overig Nederland in termen van groei van het aantal starters, nevenoprichtingen en opheffingen? We hanteren opnieuw de bedrijfsklassen volgens de SBI2008-indeling van het CBS. De analyse wordt grafisch onderbouwd in bijlage B.

Het algemene beeld voor het totaal van de sectoren ten aanzien van starters – de jaarlijkse groei van het aantal starters in 2001–2003 en 2008–2012 is in de MRA naar verhouding hoger dan in overig Nederland – zien we voor vrijwel alle afzonderlijke sectoren.¹⁵ De startersdynamiek lijkt in de MRA in de meeste sectoren dus beter bestand tegen neerwaartse schokken dan overig Nederland. Voor bouw, financiële diensten, onroerend goed, zakelijke diensten, cultuur, recreatie en sport en persoonlijke diensten geldt bovendien dat het aantal starters in het algemeen harder groeit in de MRA dan elders in Nederland.

In de sectoren industrie, bouw, groothandel, financiële diensten en onroerend goed groeit het aantal opheffingen in de MRA aanvankelijk meer dan in overig Nederland. Tot zover sluit het beeld voor en de afzonderlijke sectoren aan bij het beeld voor het totaal van sectoren. Na het uitbreken van de economische crisis in 2009 wordt het verschil met de rest van Nederland kleiner of neemt het aantal opheffingen in de MRA zelfs minder hard toe. Er treedt dus een verschuiving op. De MRA lijkt in deze sectoren relatief beter bestand tegen de huidige crisis dan overig Nederland, waar het aantal opheffingen harder stijgt. In zakelijke diensten en cultuur, recreatie en sport nemen de opheffingen daarentegen verhoudingsgewijs sneller toe in de MRA en sinds 2009 wordt het verschil groter. De MRA verliest in de twee sectoren terrein ten opzichte van de rest van Nederland. Voor de sector zakelijke diensten illustreert de trend (mede) de problemen in aan banken gelieerde diensten. Voor cultuur, recreatie en sport geldt wellicht dat de gevolgen van de economische crisis in het algemeen en daarbij de bezuinigingen op cultuur van het kabinet Rutte I de MRA extra treffen vanwege de relatief hoge specialisatiegraad van de regio in die sector.

13 Berekeningen voor industriële ondernemingen in de Verenigde Staten laten zien dat een kwart van de groei van de totale factorproductiviteit over een periode van tien jaar het resultaat is van netto entry and exit (zie Bartelsman en Doms, 2000).

14 De literatuur over investment timing (zie bijvoorbeeld McDonald en Siegel, 1986) beschrijft het vraagstuk van timing van investeringsprojecten wanneer de pay-off van de investering afhangt van het moment van investeren. De veronderstellingen ten aanzien van de investeerders zijn typerend voor beursgenoteerde ondernemingen. Het optimale moment van investeren is daar waar de verwachte (contante) waarde van de pay-off (opbrengst min kosten) het hoogst is. Het niveau van de pay-off waarbij de investering wordt gedaan wordt hoger naarmate de onzekerheid omtrent opbrengsten en kosten toeneemt.

15 Alleen in vervoer en opslag vinden we het algemene patroon niet terug: het aantal starters groeit in deze sector langzamer in de MRA. Verkeer en vervoer is een relatief stabiele sector in de MRA: de groei van het aantal starters en nevenoprichtingen is laag in vergelijking met overig Nederland, anderzijds is de groei van het aantal opheffingen ook lager.

16 <Verklaring: kapitaal- en wettelijke vereisten waardoor banken en andere financiële instellingen domineren?>

Tabel 3. De verhouding MRA/overig Nederland in termen van ontwikkeling per sector

	Starters	Neven-oprichtingen	Opheffingen
Industrie	+	o	o
Bouw	+	-	o
Groothandel	+	-	o
Vervoer en opslag	-	-	-
Informatie en communicatie	+	-	-
Financiële diensten	+	+	o
Onroerend goed	+	+	o
Zakelijke diensten	+	-	+
Cultuur, recreatie en sport	+	o	+
Persoonlijke diensten	+	~	o

+ (-) betekent een relatief hogere (lagere) groei in de MRA ten opzichte van Nederland.

o betekent een vergelijkbare ontwikkeling.

~ betekent dat er geen duidelijk patroon is. De nadruk ligt op de huidige situatie.

Wat betreft de nevenoprichtingen sluit het merendeel van de afzonderlijke sectoren aan bij het eerder geschetste totaalbeeld: het aantal nevenoprichtingen groeit jaarlijks minder snel in de MRA dan in overig Nederland. Ook reageren de nevenoprichtingen in de MRA gevoeliger op economische neergang. Alleen in financiële diensten en onroerend goed ontwikkelt het aantal nevenoprichtingen zich over het algemeen gunstiger in de MRA in verhouding tot overig Nederland. In financiële diensten zijn de oprichtingen grotendeels nevenoprichtingen, het aandeel starters is in deze sector gering.¹⁶ De groei van het aantal nevenoprichtingen in de sector is vrijwel de hele periode hoger in de MRA dan in de rest van Nederland, een illustratie dat de regio zich ontwikkelt tot het nationale financiële centrum. Toch wordt het verschil met overig Nederland kleiner en verdwijnt het relatieve voordeel van de MRA zelfs

tijdelijk in 2011 (zie bijlage B). Aan de groei van de financiële sector in de MRA ten opzichte van de rest van Nederland komt dus gaandeweg een einde. De gevolgen van de financiële en economische crisis en de herstructurering van de bankensector zijn het meest voelbaar in de Metropoolregio Amsterdam. Tabel 3 vat het bovenstaande nog een keer samen.

2.5. Conclusie

De gegevens laten een veelal hogere groei van het aantal starters en opheffingen in de MRA zien in de periode 2000–2012. Deze dynamiek strookt met de theorie dat gediversifieerde steden een intrinsiek hoge turnover van bedrijven hebben.

Het verschil in groeicijfers van starters in de MRA ten opzichte van overig Nederland is vooral groot in periodes van laagconjunctuur (2001–2003 en 2008–2012).

De startersdynamiek in de MRA lijkt dus beter bestand tegen neerwaartse schokken dan overig Nederland. We zien dit patroon voor vrijwel alle afzonderlijke sectoren. Voor de opheffingen geldt dat het verschil in groei in de MRA ten opzichte van overig Nederland sinds 2009 in veel sectoren kleiner wordt of zelfs verdwijnt. De MRA lijkt daarmee beter bestand tegen de huidige economische crisis. De resultaten ondersteunen het beeld op basis van economische groei dat de MRA relatief minder last heeft van de recessie dan overig Nederland.

Het aantal nevenoprichtingen groeit in de MRA in veel sectoren minder hard dan in overig Nederland. Veel ketens lijken elders sneller uit te breiden dan in de Metropoolregio Amsterdam. Met andere woorden, ‘de gevestigde orde’ is minder belangrijk voor de dynamiek in de MRA, vooral nieuwe bedrijven (starters) zijn van belang voor het totaal van de oprichtingen. In financiële diensten en onroerend goed daarentegen is de groei van het aantal nevenoprichtingen in de MRA vrijwel de hele periode hoger dan in de rest van Nederland. De ontwikkelingen in deze sector illustreren de ontwikkeling van de MRA als het financiële centrum van ons land.

In zakelijke diensten en cultuur, recreatie en sport nemen de opheffingen in de MRA sneller toe dan in overig Nederland, en dit verschil wordt groter. Dit impliceert dat de MRA in deze twee sectoren terrein verliest ten opzichte van de rest van Nederland.

3. De deelregio's van de MRA

In dit hoofdstuk kijken we naar de deelregio's van de Metropoolregio Amsterdam. De volgende onderwerpen komen aan bod: specialisaties en groei van het aantal vestigingen en de ontwikkeling in oprichtingen, starters, nevenoprichtingen en opheffingen in de periode 2008–2012.

3.1. Specialisatie en groei van het aantal vestigingen

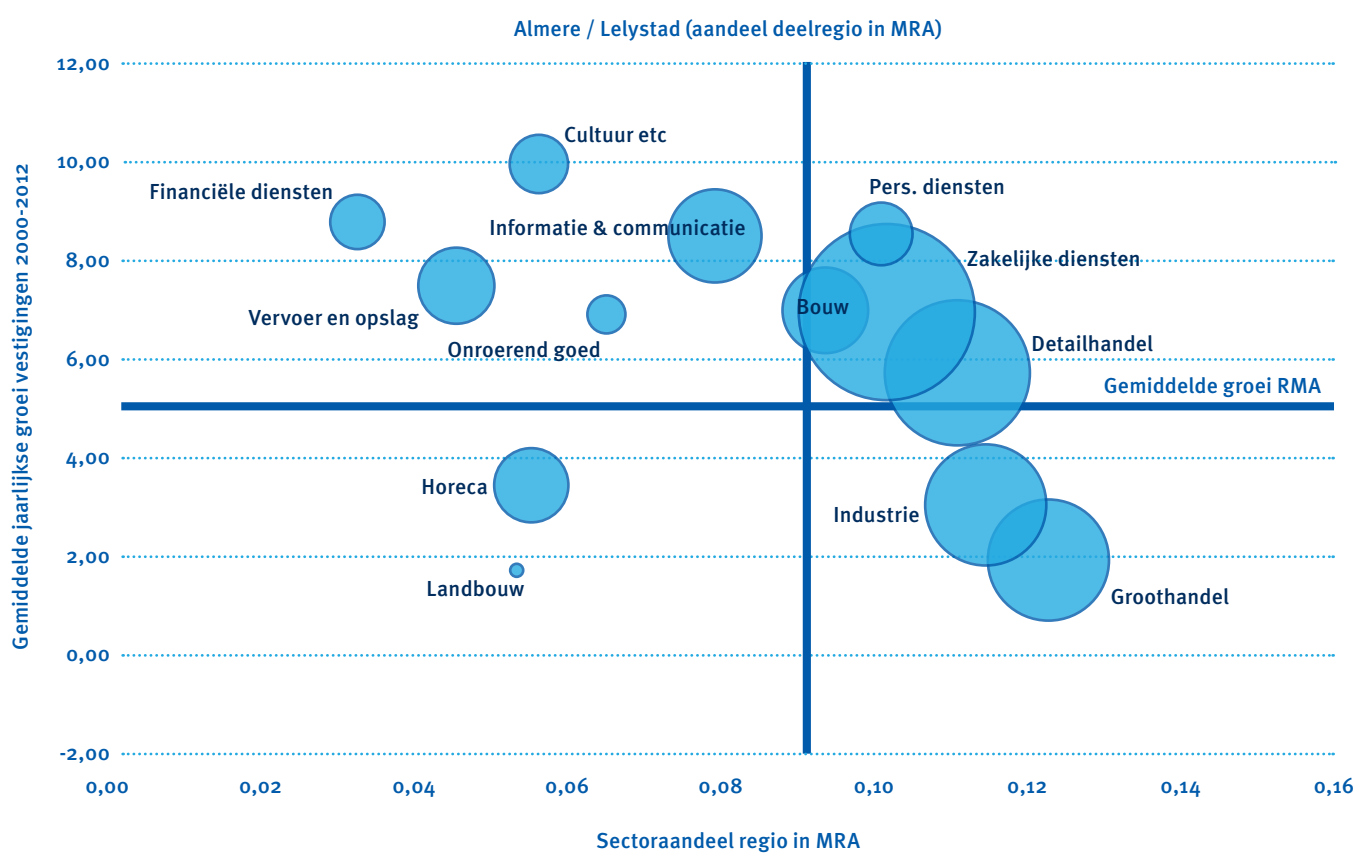
Een sterk punt van de MRA is haar brede palet aan relatieve specialisaties (zie hoofdstuk 1). Dankzij die sectorale diversiteit is de regio naar verhouding schokbestendig. In dit hoofdstuk kijken

we hoe de relatieve specialisaties verdeeld zijn over de deelregio's.¹⁷ Ook kijken we naar de groei van het aantal vestigingen. Op deze manier maken we een inschatting van de dynamiek van de sectoren in de deelregio's van de MRA in de periode 2001–2013.

¹⁷ We wijzen er op dat het belang van diversiteit aan sectoren geringer is voor de deelregio's van de MRA. De arbeidsmarkt in de MRA is sterk geïntegreerd; schokken in (een sector in) de ene deelregio kunnen worden opgevangen in een andere deelregio.

Almere en Lelystad

Bron: Kamer van Koophandel Amsterdam/Lisa bewerking VU. Data exclusief zakelijk beheer. Sectoren zijn de bedrijfsklassen volgens de SBI2008-indeling van het CBS.

Almere en Lelystad – relatief snelle groei vestigingen

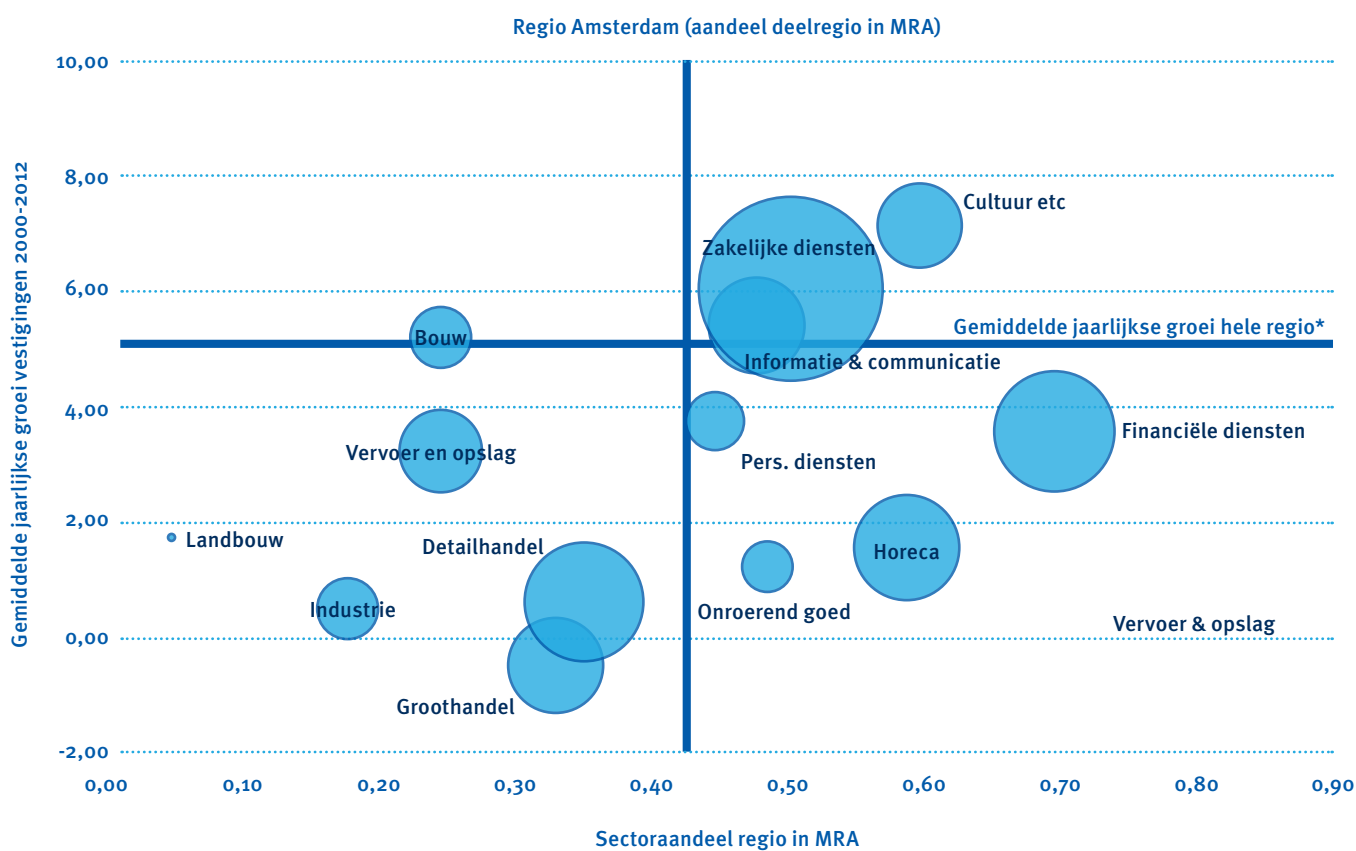
In Almere/Lelystad is naar verhouding veel groothandel, industrie en zakelijke dienstverlening gevestigd.¹⁸ Ook huisvest de deelregio relatief veel detailhandel en

persoonlijke diensten. Wat betreft de groei van het aantal vestigingen geldt dat Almere/Lelystad een hoog gemiddelde kent in alle sectoren (7,5%); de gemiddelde groei over de periode 2000–2012 is voor alle afzonderlijke sectoren hoger in de twee

gemeenten dan in de MRA. De algemene groei van Almere/Lelystad is hiervoor de reden. Zo is ook de bevolking sterk toegenomen.

¹⁸ Relatief betekent hier in vergelijking met het aandeel van de deelregio in de MRA. Dit wordt in de onderstaande figuren aangegeven door de positie van de verticale as.

Regio Amsterdam

Bron: Kamer van Koophandel Amsterdam/Lisa bewerking VU. Data exclusief zakelijk beheer. Sectors zijn de bedrijfsklassen volgens de SBI2008-indeling van het CBS.

Amsterdam – diverse specialisaties en (meest) hoge groei

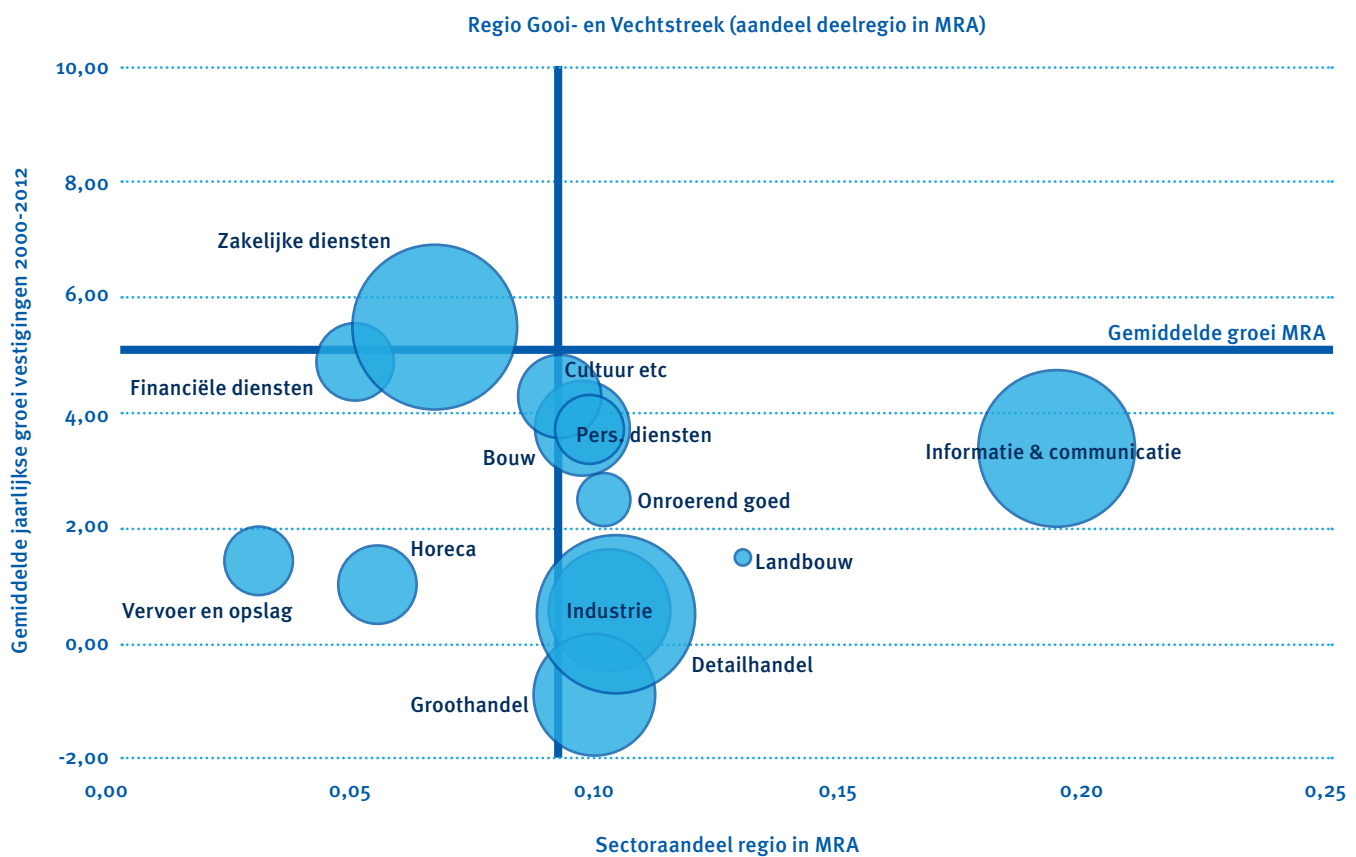
Amsterdam vertoont de grootste gelijkenis met het algemene beeld van de MRA; veel sectoren met een min of meer vergelijkbare omvang.¹⁹ Sectoren waar in de hoofdstad

sprake is van een relatieve specialisatie zijn informatie en communicatie, zakelijke diensten, onroerend goed, cultuur, recreatie en sport, horeca en met name financiële diensten. De groei van het aantal vestigingen in informatie en communicatie,

zakelijke diensten en cultuur, recreatie en sport is in Amsterdam hoger dan in de totale MRA. De groei van het aantal vestigingen in financiële diensten ligt iets onder het gemiddelde van de MRA.

¹⁹ Amsterdam is verreweg de grootste deelregio van de MRA (het aandeel van de gemeente in de MRA is 42%).

Regio Gooi en Vechtstreek

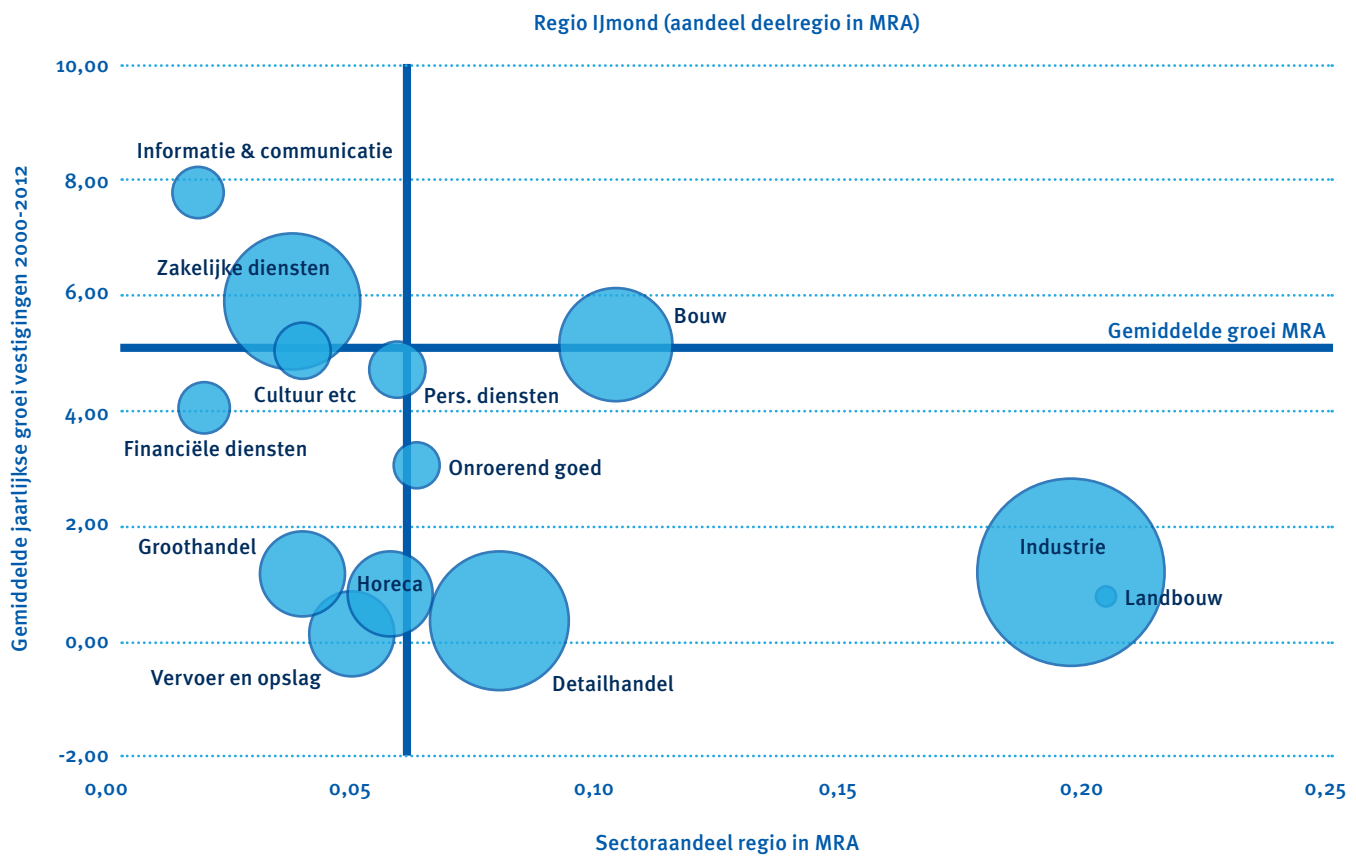
Bron: Kamer van Koophandel Amsterdam/Lisa bewerking VU. Data exclusief zakelijk beheer. Sectors zijn de bedrijfsklassen volgens de SBI2008-indeling van het CBS.

Gooi- en Vechtstreek – eenzijdige specialisatie en lage groei

Gooi- en Vechtstreek huisvest naar verhouding veel bedrijven in informatie en communicatie. Met uitzondering van onroerend goed en financiële diensten

groeit het aantal vestigingen per sector in de deelregio minder hard dan in de gehele MRA. Gooi- en Vechtstreek toont daarnaast de sterkste afname van het aantal vestigingen in groothandel binnen de MRA.

Regio IJmond

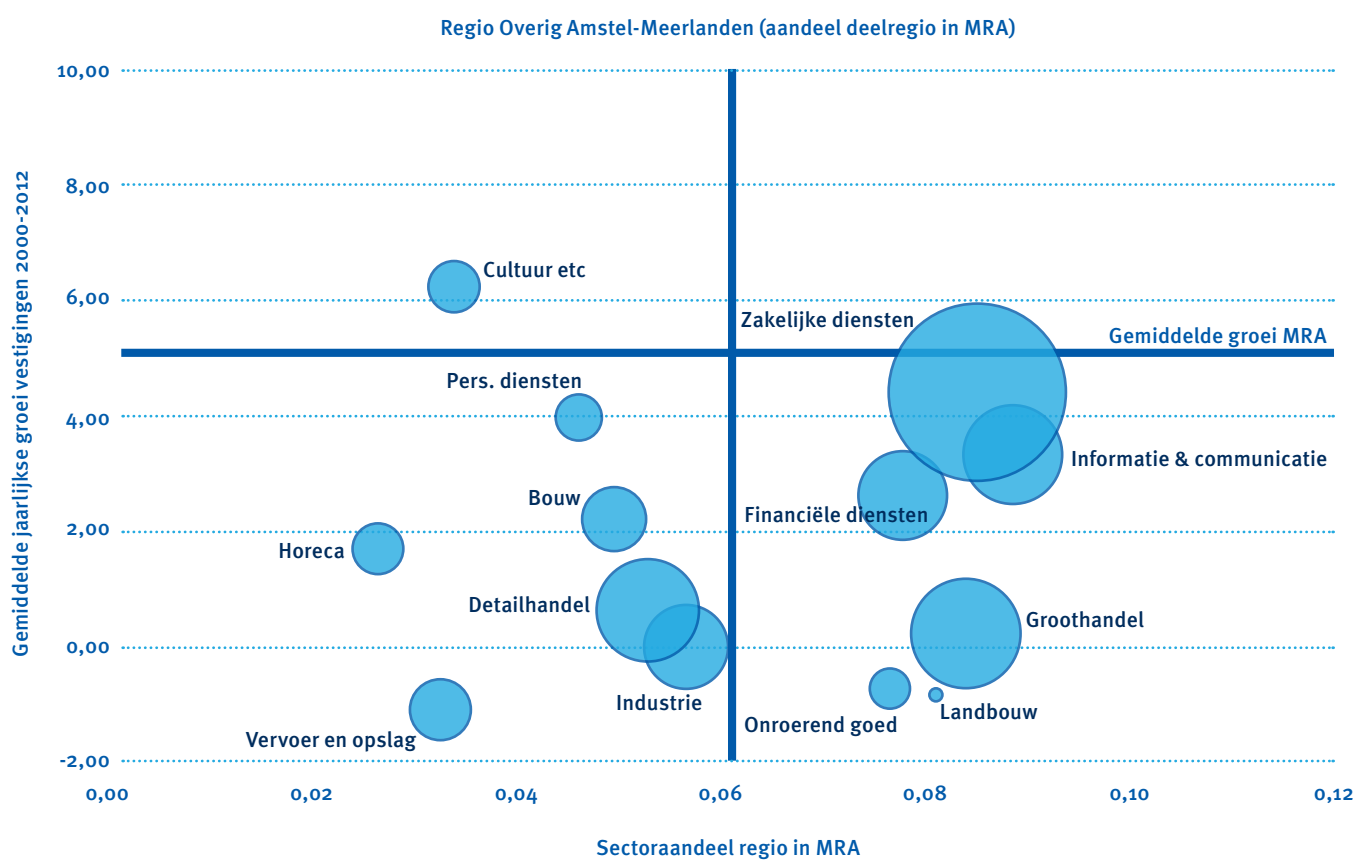
Bron: Kamer van Koophandel Amsterdam/Lisa bewerking VU. Data exclusief zakelijk beheer. Sectors zijn de bedrijfsklassen volgens de SBI2008-indeling van het CBS.

IJmond – eenzijdige specialisatie en hoge groei

De figuur toont duidelijk wat de belangrijkste specialisatie van de regio IJmond is: industrie (basismetaal). Andere sectoren die er relatief sterk zijn vertegenwoordigd,

zijn landbouw, bosbouw en (vooral) visserij, en bouw. Het aantal vestigingen is in al deze drie sectoren in de IJmond sneller gegroeid dan in de MRA als geheel.

Regio Overig Amstel-Meerlanden

Bron: Kamer van Koophandel Amsterdam/Lisa bewerking VU. Data exclusief zakelijk beheer. Sectoren zijn de bedrijfsklassen volgens de SBI2008-indeling van het CBS.

Overig Amstel-Meerlanden – diverse specialisaties en (meest) lage groei

Samen met Almere/Lelystad en Amsterdam is Overig Amstel-Meerlanden een deelregio binnen de MRA met een aantal relatieve specialisaties.²⁰ Dit zijn informatie en

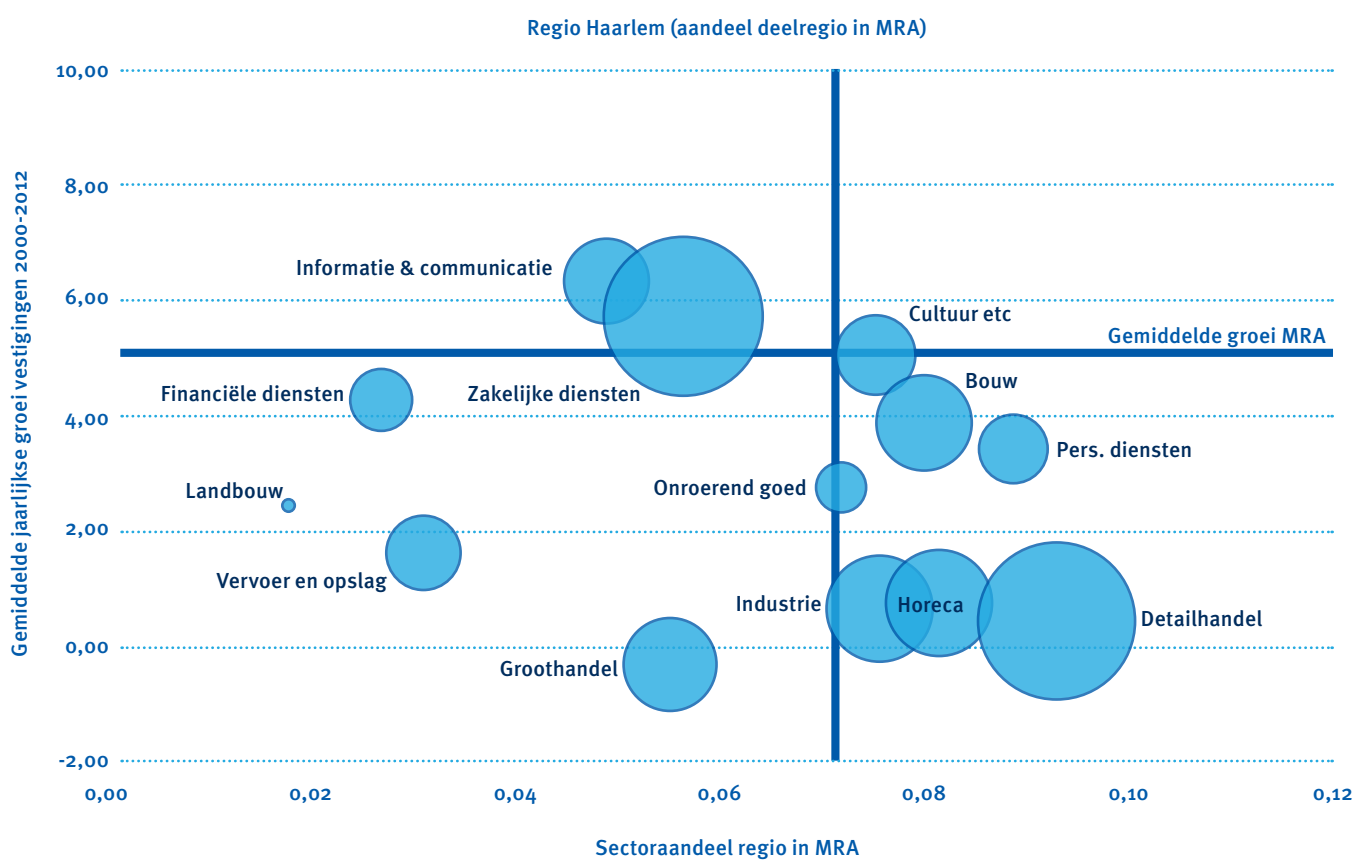
communicatie, zakelijke diensten en groothandel, en in iets mindere mate financiële diensten en onroerend goed.²¹ Met uitzondering van groothandel is de groei van het aantal vestigingen in deze sectoren in Overig Amstel-Meerlanden

lager dan in de MRA als geheel. Persoonlijke diensten als detailhandel, horeca, cultuur, sport en recreatie en (overige) persoonlijke diensten zijn relatief ondervertegenwoordigd in Overig Amstel-Meerlanden.

²⁰ Net als Amsterdam heeft Overig Amstel-Meerlanden veel sectoren met een min of meer vergelijkbare omvang. Alleen zakelijke diensten is qua werkgelegenheid evident groter dan de andere sectoren in Overig Amstel-Meerlanden.

²¹ Er is ook sprake van relatieve specialisatie in landbouw, maar de omvang van deze sector is gering.

Regio Haarlem

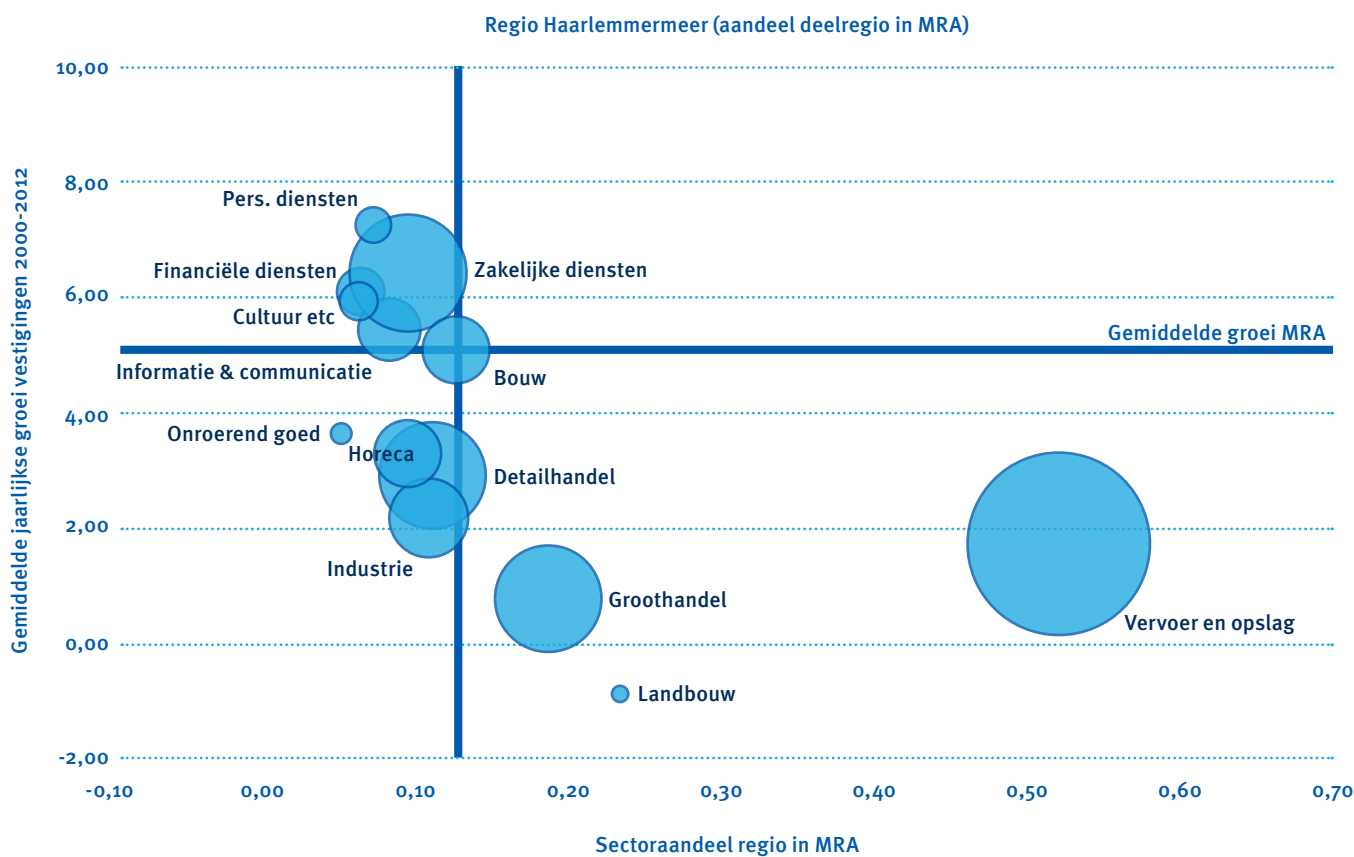
Bron: Kamer van Koophandel Amsterdam/Lisa bewerking VU. Data exclusief zakelijk beheer. Sectors zijn de bedrijfsklassen volgens de SBI2008-indeling van het CBS.

Haarlem – specialisatie ‘woongebied’ en lage groei

Haarlem heeft relatief veel zorg, detailhandel, persoonlijke diensten en horeca. Dit tekent de gemeente als woongebied. Sectors als informatie en communicatie, zakelijke en financiële diensten, groot-

handel en vervoer en opslag zijn er relatief ondervertegenwoordigd. De groei in het aantal vestigingen in zorg, detailhandel, persoonlijke diensten en horeca is in Haarlem lager dan in de gehele Metro-poolregio Amsterdam.

Regio Haarlemmermeer

Bron: Kamer van Koophandel Amsterdam/Lisa bewerking VU. Data exclusief zakelijk beheer. Sectors zijn de bedrijfsklassen volgens de SBI2008-indeling van het CBS.

Haarlemmermeer – eenzijdige specialisatie en lage groei

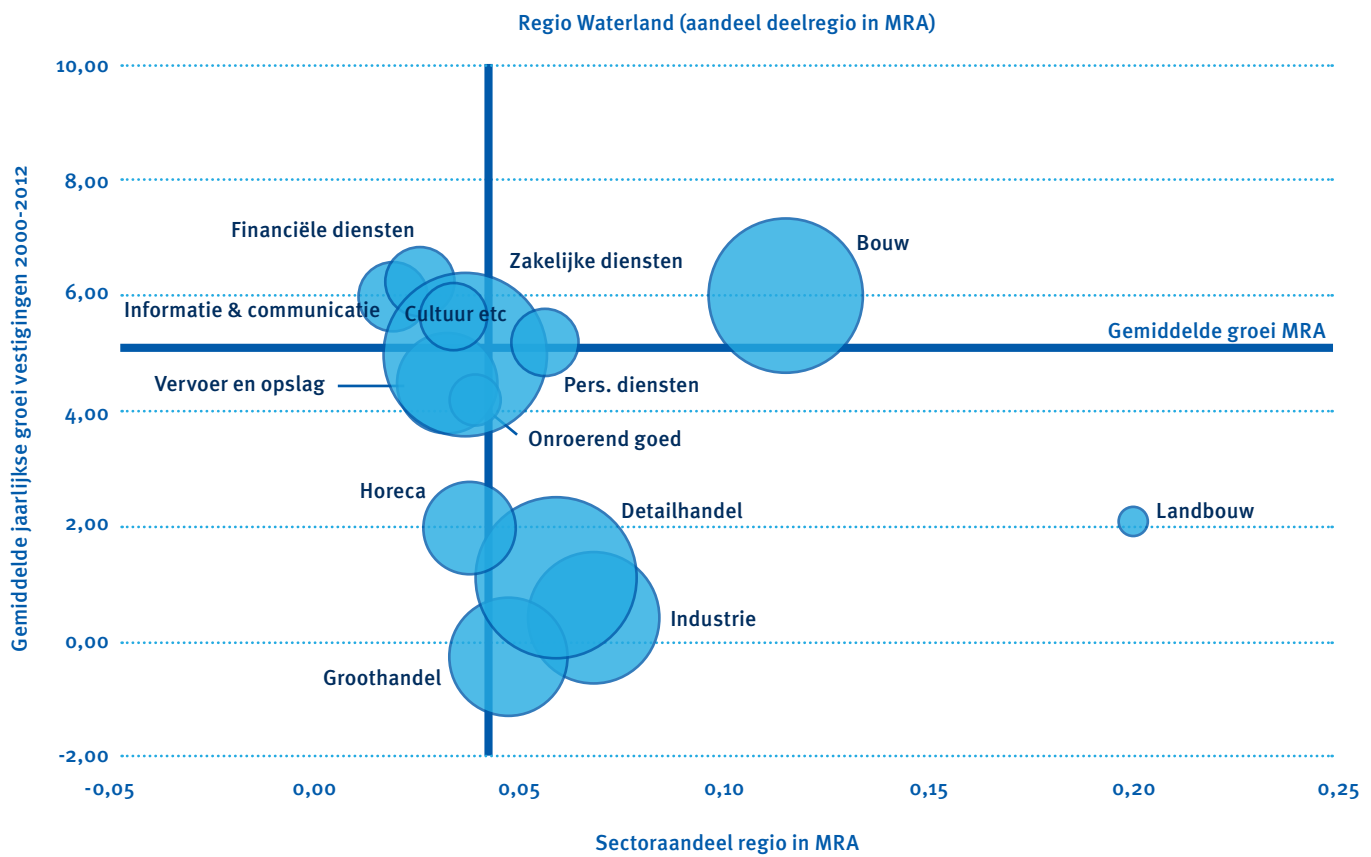
De figuur illustreert de belangrijkste specialisaties van de regio Haarlemmermeer: vervoer en opslag en groothandel. In de deelregio is meer dan de helft van

vervoer en opslag in de MRA gevestigd. Reden: Schiphol. De groei in het aantal vestigingen in vervoer en opslag is in Haarlemmermeer lager dan in de MRA als geheel. In landbouw is hij zelfs negatief. De groothandel groeit in de deelregio

daarentegen sterker dan gemiddeld in de MRA. Ook in financiële diensten, detailhandel en horeca neemt het aantal vestigingen in Haarlemmermeer sneller toe dan in de Metropoolregio Amsterdam als geheel.²²

²² De groei van het aantal vestigingen in industrie is in Haarlemmermeer ook relatief hoog (2,16%). Alleen in Almere/Lelystad is dit hoger.

Regio Waterland

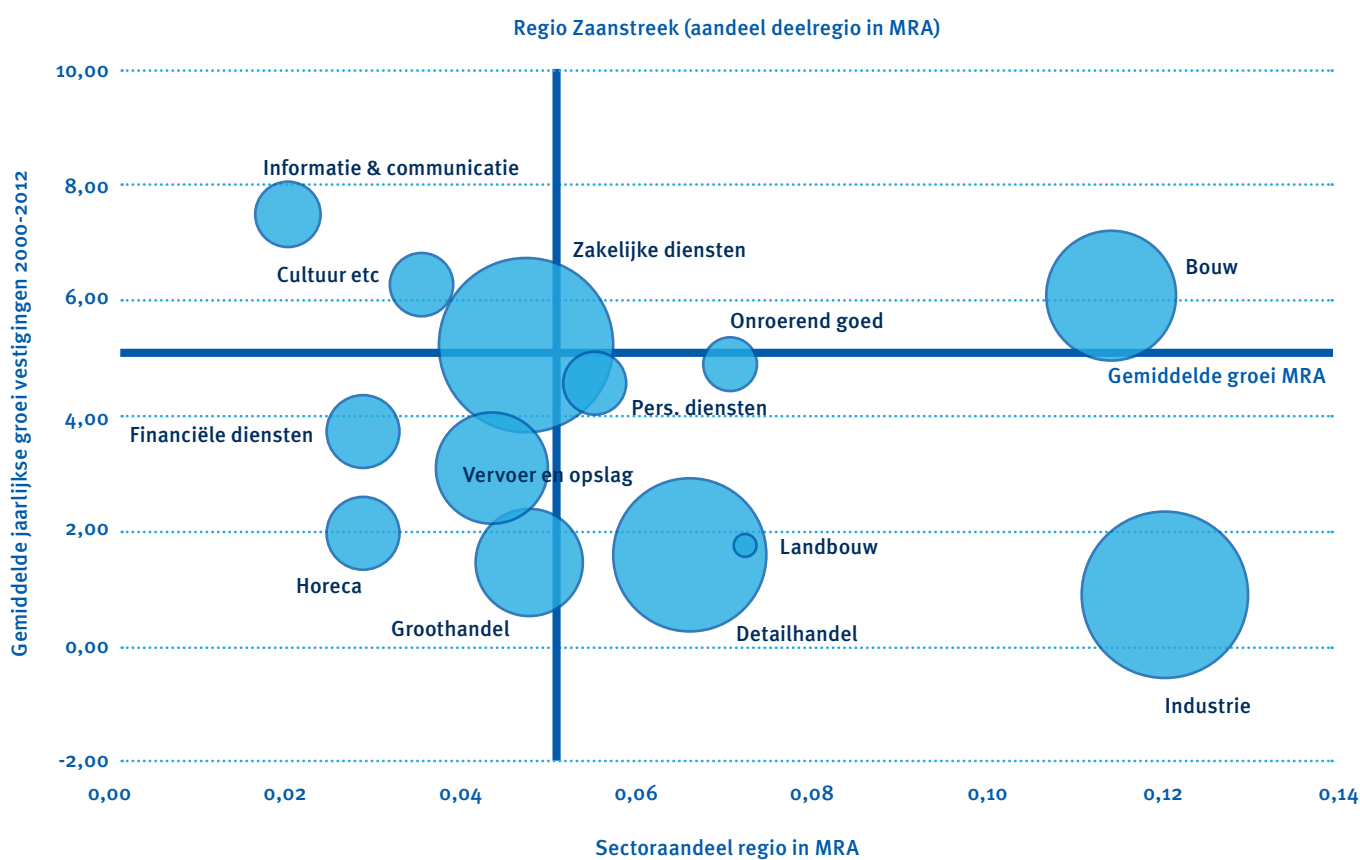
Bron: Kamer van Koophandel Amsterdam/Lisa bewerking VU. Data exclusief zakelijk beheer. Sectors zijn de bedrijfsklassen volgens de SBI2008-indeling van het CBS.

Waterland – eenzijdige specialisatie en hoge groei

Sectoren waarin Waterland de grootste relatieve specialisaties heeft zijn bouw, landbouw en industrie. De groei van het

aantal vestigingen in bouw en landbouw is er hoger dan in de MRA als geheel. De groei van het aantal vestigingen in industrie is in Waterland lager.

Regio Zaanstreek

Bron: Kamer van Koophandel Amsterdam/Lisa bewerking VU. Data exclusief zakelijk beheer. Sektoren zijn de bedrijfsklassen volgens de SBI2008-indeling van het CBS.

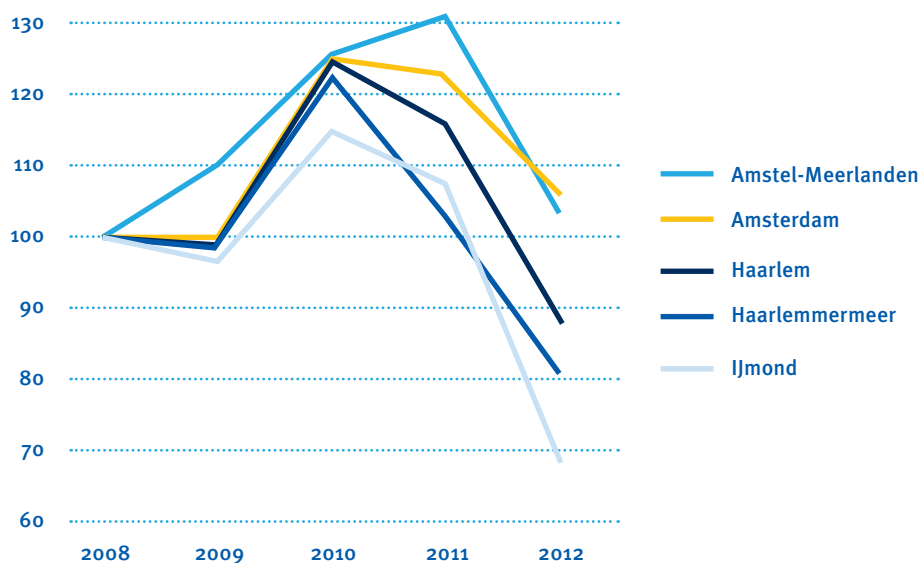
Zaanstreek – specialisaties met hoge en lage groei

Zaanstreek kent een relatieve specialisatie in industrie, bouw, landbouw en onroerend goed. Het aantal vestigingen in bouw en

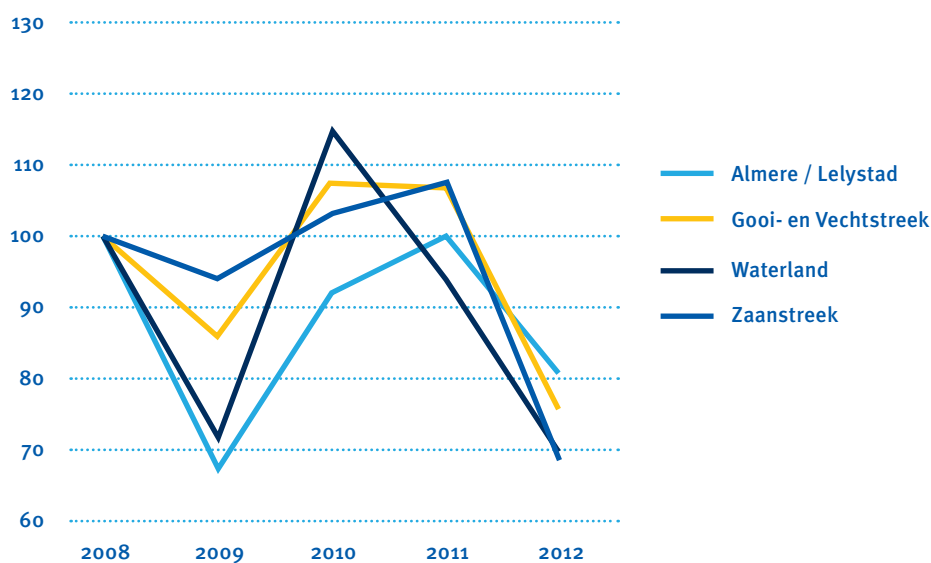
landbouw en vooral onroerend goed is in de Zaanse deelregio sneller gegroeid dan gemiddeld in de MRA. De groei in industrie is er naar verhouding lager. Het aantal vestigingen in financiële en zakelijke

diensten is in Zaanstreek langzamer gegroeid dan gemiddeld in de MRA.

Figuur 9. Netto-oprichtingen MRA naar deelregio, totaal sectoren (Index, 2008 = 100)

Netto oprichtingen – panel 2

3.2. Oprichtingen, starters, nevenoprichtingen en opheffingen in de deelregio's

Paragraaf 2.2 illustreerde dat de netto-oprichtingen in de MRA in 2009 en 2012 onder invloed van de huidige recessie (dubbele dip) zijn gedaald tot onder het niveau van 2008. In figuur 9 is dit beeld uitgesplitst naar de deelregio's.

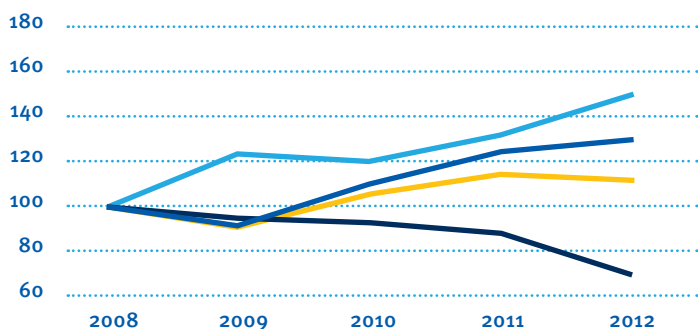
De recessie in 2009 heeft vooral een effect op de netto-oprichtingen in Almere/Lelystad, Waterland, Gooi- en Vechtstreek en Zaanstreek. Het aantal netto-oprichtingen daalt in deze deelregio's sterk in 2009.

In 2011/2012 zien we daarentegen in alle deelregio's een daling van het aantal netto-oprichtingen ten opzichte van het voorgaande jaar. De timing verschilt enigszins per deelregio: in Overig Amstel-Meerlanden, Almere/Lelystad en Zaanstreek zet de daling bijvoorbeeld pas in 2012 in. De netto-oprichtingen zijn in 2012 in nagenoeg alle MRA-regio's lager dan het niveau van 2008, per saldo komen er minder nieuwe vestigingen bij dan vóór de economische crisis.²³ De grootste daling vindt plaats in IJmond, Waterland en Zaanstreek en Gooi- en de Vechtstreek. De netto-oprichtingen zijn in deze deelregio's in 2012 ook lager dan in 2009. Met andere woorden, de tweede recessie doet zich sterker voelen dan in 2009. Alleen in Amsterdam en Overig Amstel-Meerlanden is het aantal netto-oprichtingen in 2012 ongeveer gelijk aan het niveau van 2008. Het niveau van netto-oprichtingen handhaaft zich hier (vooralsnog) op het niveau van vóór de crisis.

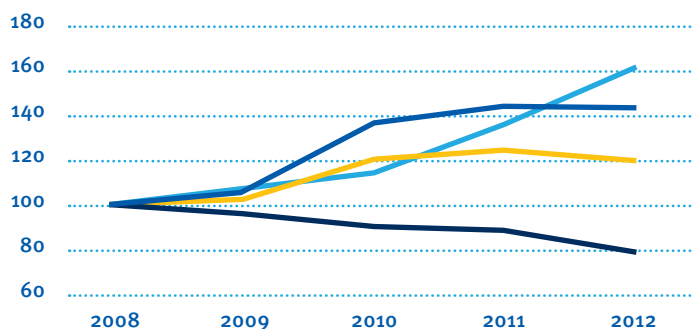
²³ We wijzen er nogmaals op dat de totale verandering in het aantal vestigingen niet alleen het gevolg zijn van oprichtingen en opheffingen, maar dat ook fusies en verplaatsingen een rol spelen. Die worden hier echter buiten beschouwing gelaten.

Figuur 10. Dynamiek deelregio's MRA, totaal sectoren (Index, 2008 = 100)

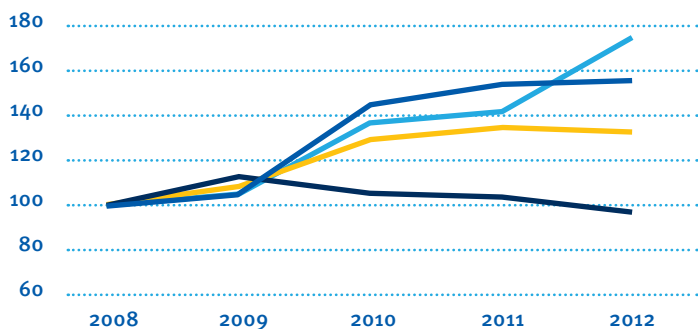
Almere / Lelystad

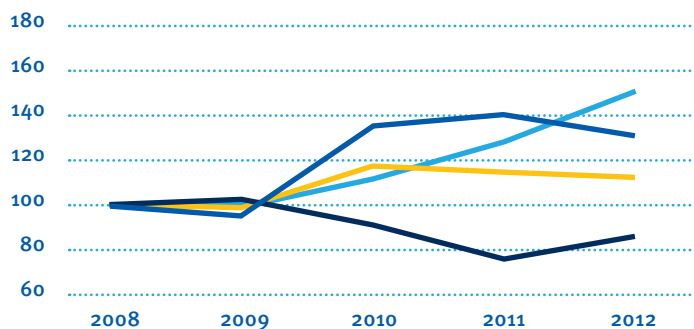
Haarlem

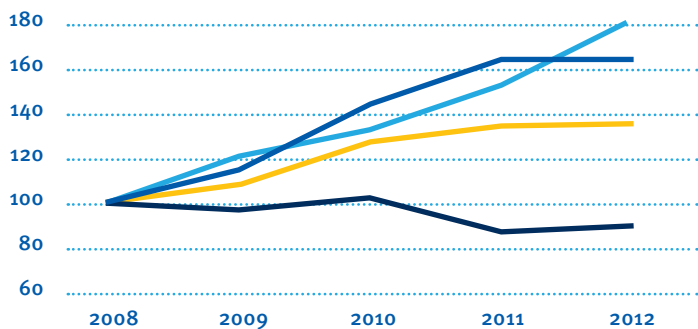
Overig Amstel-Meerlanden

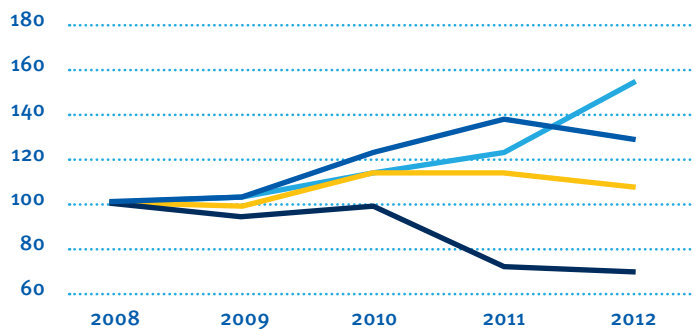
Haarlemmermeer

Amsterdam

IJmond

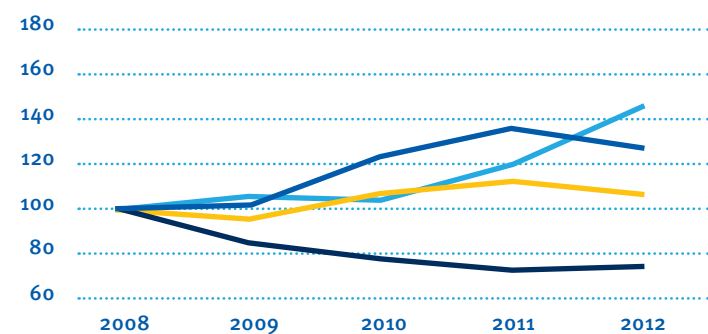

— Som van Opheffing — Som van Oprichtingentotaal
 — Som van Overige Oprichtingen — Som van Starters

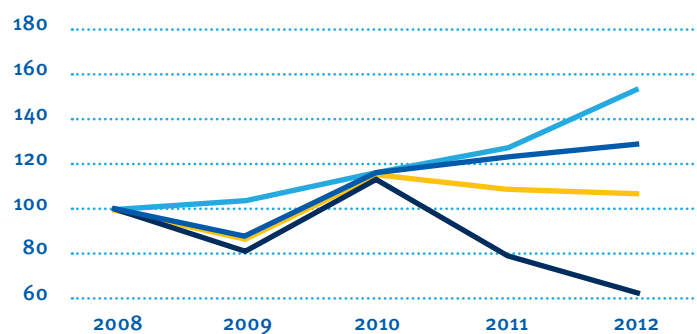
Bron: Kamer van Koophandel Amsterdam bewerking VU

Figuur 10. Dynamiek deelregio's MRA, totaal sectoren (Index, 2008 = 100) - vervolg -

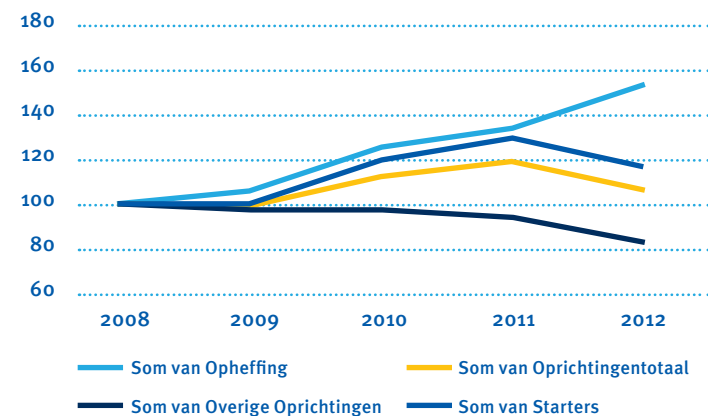
Gooi- en Vechtstreek

Waterland

Zaanstreek

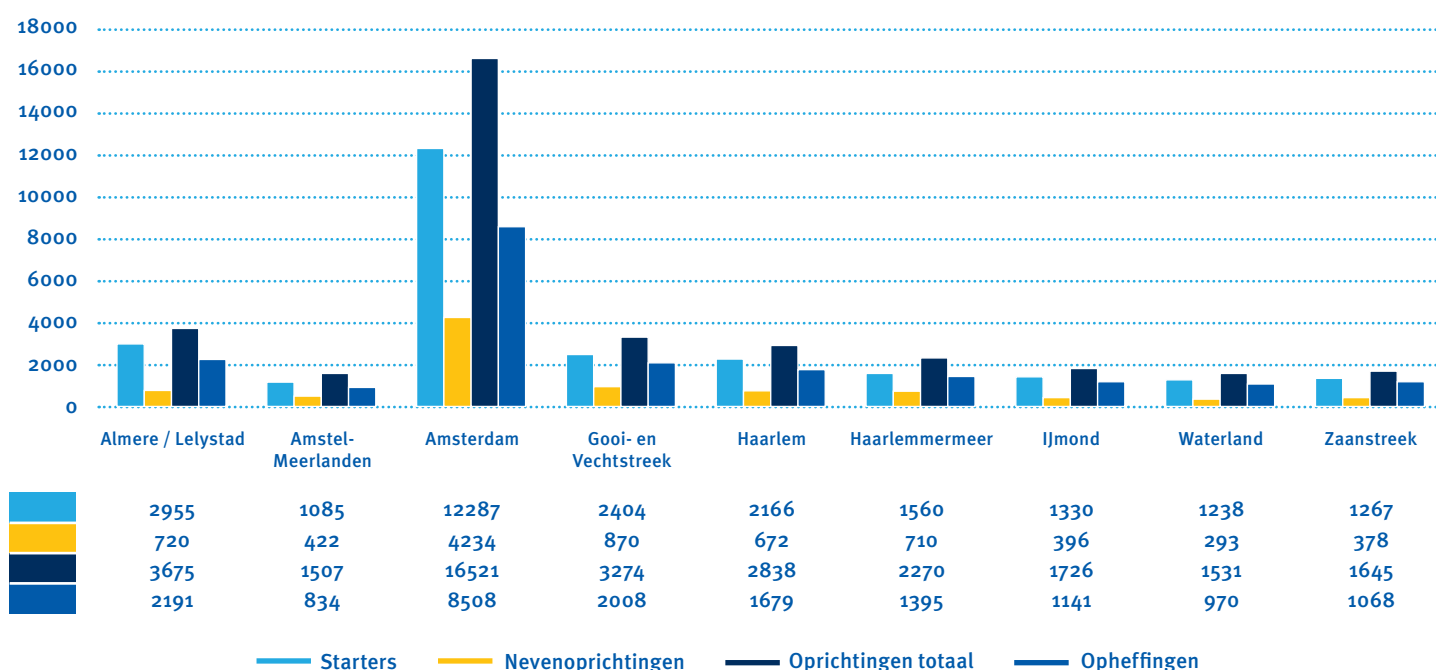
Onderstaande figuren tonen de verschillen tussen de deelregio's in de ontwikkeling van de netto-oprichtingen. De figuren geven indexcijfers weer. Figuur 11. Bevat de absolute waarden (jaar 2012).

In Almere/Lelystad, Waterland en Zaanstreek nemen de opheffingen sinds 2008 relatief snel toe: de stijging overtreft (zelfs) de toename van het aantal starters. Dit verklaart mede de daling in de netto-oprichtingen ten opzichte van 2008 in

de drie deelregio's. De afname van de netto-oprichtingen in IJmond, Gooi- en Vechtstreek en (wederom) Waterland lijken vooral toe te schrijven aan een relatief sterke daling van het aantal neven-oprichtingen. De daling van de neven-oprichtingen is het geringst in Overig Amstel-Meerlanden (maar het aantal daalt vanaf 2009 jaarlijks). In Amsterdam blijft de terugloop relatief beperkt tot circa 90% van het niveau in 2008. De totale oprichtingen (som starters en nevenoprichtingen)

blijft er in de periode 2009–2012 jaarlijks toenemen. In de overige regio's vlt de jaarlijkse toename van het aantal oprichtingen af of is sprake van een daling van het aantal oprichtingen in 2011/2012.

Figuur 11. Starters, nevenoprichtingen, oprichtingen totaal en opheffingen MRA naar deelregio, absolute waarden 2012

3.3. Conclusie

De Metropoolregio Amsterdam bezit als geheel de nodige diversiteit in relatieve specialisaties en groei van het aantal vestigingen. Amsterdam en Overig Amstel-Meerlanden hebben meerdere specialisaties, andere deelregio's tonen een meer eenzijdig specialisatiepatroon. Soms groeien de specialisaties relatief snel, dan wel relatief langzaam. En het aantal vestigingen in Almere/Lelystad groeit over het algemeen snel.

In de meeste deelregio's van de MRA is het niveau van netto-oprichtingen momenteel (gegevens voor 2012) lager dan vóór de economische crisis. De grootste daling vindt plaats in IJmond, Waterland, Zaanstreek en de Vechtstreek, vooral door een relatief sterke toename van het aantal opheffingen (Waterland en Zaanstreek) en een relatief sterke daling van het aantal nevenoprichtingen (IJmond, Gooi en de Vechtstreek en Waterland). De netto-oprichtingen zijn in deze

deelregio's in 2012 ook lager dan in 2009 (de eerste dip). In Amsterdam en Overig Amstel-Meerlanden handhaven de netto-oprichtingen zich (vooralnog) op het niveau van voor de economische crisis.

Bijlage A. Gemiddelde bedrijfsgrootte

Onderstaande tabel geeft de ontwikkeling van de gemiddelde bedrijfsgrootte in de periode 2000–2013 voor Nederland weer. Die laat zien dat bedrijven in heel Nederland in alle sectoren gemiddeld kleiner worden, (mede) door de groei van het aantal eenpersoonsbedrijven en dan vooral de toename van zzp'ers.

Tabel A.1. Gemiddelde bedrijfsgrootte Nederland

	2001	2005	2008	2013
Landbouw ^{a)}	10,7	9,1	7,8	3,0
Delfstoffen	10,3	9,9	8,7	6,9
Industrie	16,6	14,8	14,0	12,2
Nutsbedrijven	23,9	20,5	17,5	13,5
Bouw	5,7	4,5	3,6	3,0
Groothandel	5,0	4,6	4,8	4,6
Detailhandel	5,7	5,4	5,4	5,0
Vervoer en opslag	10,5	10,2	9,8	8,7
Horeca	6,1	5,8	6,0	5,6
Informatie en communicatie	6,0	4,9	4,3	3,0
Financiële diensten	8,5	8,7	7,8	7,2
Exploitatie onroerend goed	6,3	5,7	5,4	5,2
Zakelijke diensten	6,8	5,8	5,4	3,4
Zorg ^{a)}	84,9	71,0	43,0	9,7
Cultuur, sport en recreatie a)	5,2	4,6	4,1	1,8
Persoonlijke dienstverlening	9,7	8,4	7,4	5,5

Bron: Kamer van Koophandel Amsterdam/CBS/TNO/bewerking VU.

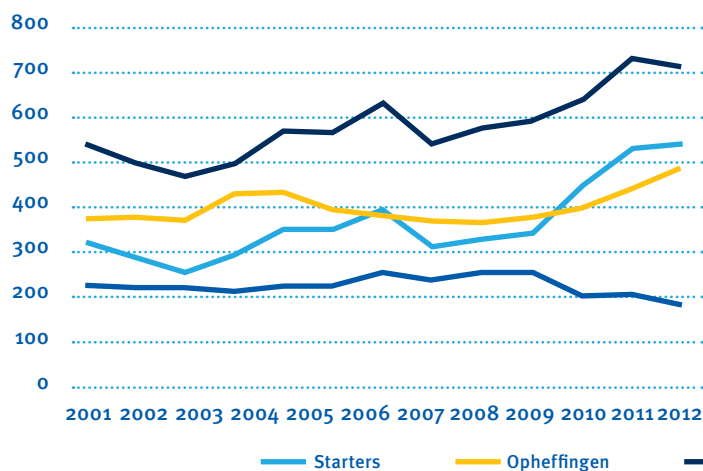
a) De sectoren landbouw, zorg, en cultuur, recreatie en sport zijn niet gecorrigeerd voor de toename van het aantal vestigingen door de nieuwe inschrijvingen vanaf 2008. Dit verklaart de sterke daling van de gemiddelde bedrijfsgrootte in deze sectoren ten opzichte van 2001. Zie hoofdstuk 2 voor een toelichting op de nieuwe inschrijvingen.

Bijlage B. Dynamiek MRA per sector en verhouding tot overig Nederland

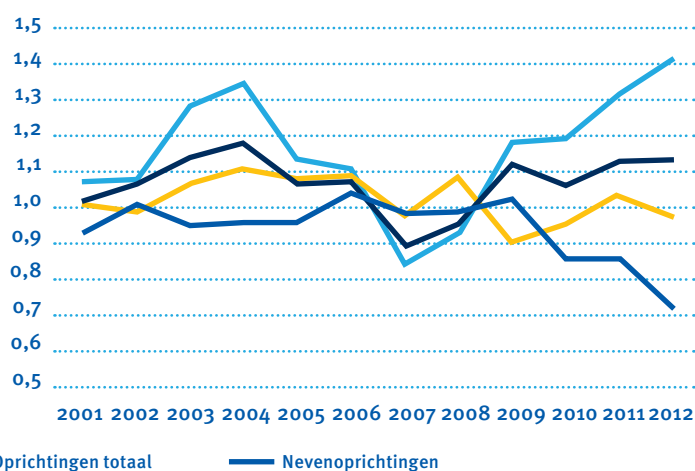
De onderstaande figuren tonen de bedrijvendynamiek in de Metropoolregio Amsterdam naar sector (bedrijfsklassen volgens de SBI2008-indeling). De linkerhelft van de figuren geeft het jaarlijks aantal oprichtingen - uitgesplitst naar starters en nevenoprichtingen - en opheffingen in de MRA in de periode 2000–2012 in absolute waarden.²⁴ De rechterhelft vergelijkt de verandering in het aantal oprichtingen, starters, nevenoprichtingen en opheffingen in de MRA in de periode 2001–2012 met de ontwikkelingen in de rest van Nederland. De waarden op de verticale as geven het quotiënt van de indexcijfers (de waarde in 2000 = 100) voor respectievelijk de MRA en overig Nederland weer. Een waarde groter respectievelijk kleiner dan 1 betekent dat een variabele in de MRA sneller groeit respectievelijk daalt of langzamer daalt respectievelijk groeit dan in overig Nederland. Bij een waarde gelijk aan 1 is de ontwikkeling gelijk.

Figuur B.11. Dynamiek MRA (absolute waarden) naar SBI2008 en verhouding tot overig Nederland, 2000–2012

MRA - Industrie

Verhouding Overig Nederland

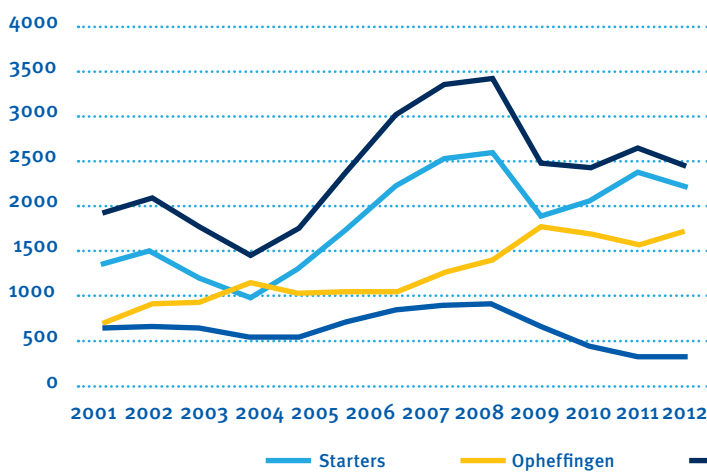

Bron: Kamer van Koophandel Amsterdam bewerking VU. Data exclusief zakelijk beheer.

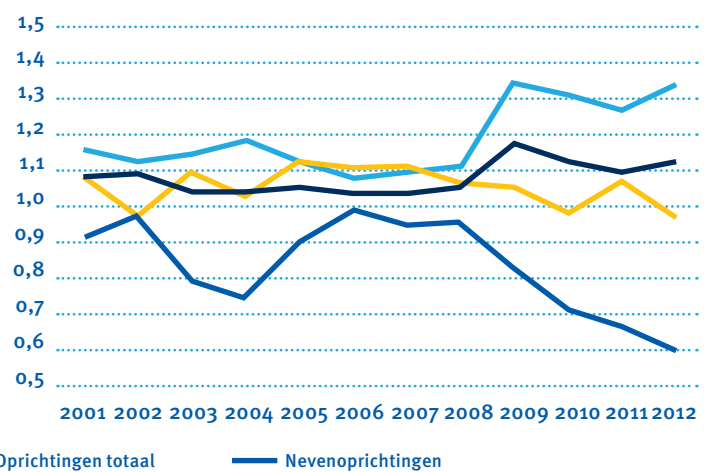
Opmerking: De industrie kent andere aantallen starters (honderden) dan bijvoorbeeld de tertiaire sector (duizenden). In de MRA zijn vooral IJmond en Zaanstreek industriële gebieden. Toch moet men zich realiseren dat de MRA in haar geheel en de stad Amsterdam in absolute termen belangrijke aandelen van de Nederlandse industrie voor hun rekening nemen. In dat opzicht zou een volgende onderzoeksvraag kunnen zijn om alleen de bedrijvendynamiek van de industriële sector in de MRA te vergelijken met andere industriegebieden zoals bijvoorbeeld Brabant, Rijnmond en Twente.

²⁴ De categorie Starters bevat ook nieuwe inschrijvingen van juli 2008.

MRA - Bouw

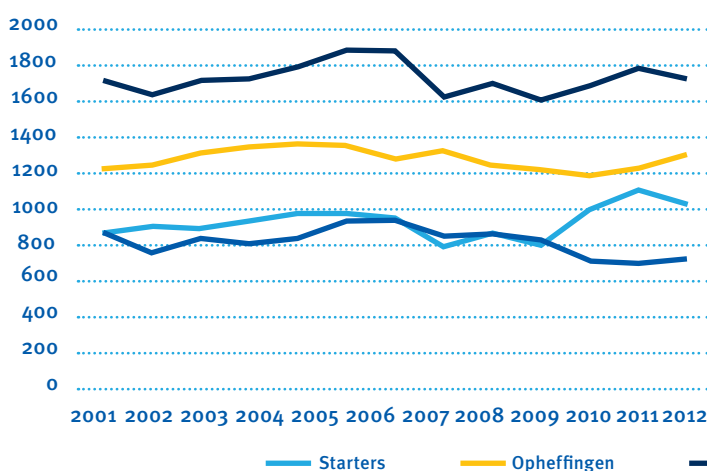
Verhouding Overig Nederland

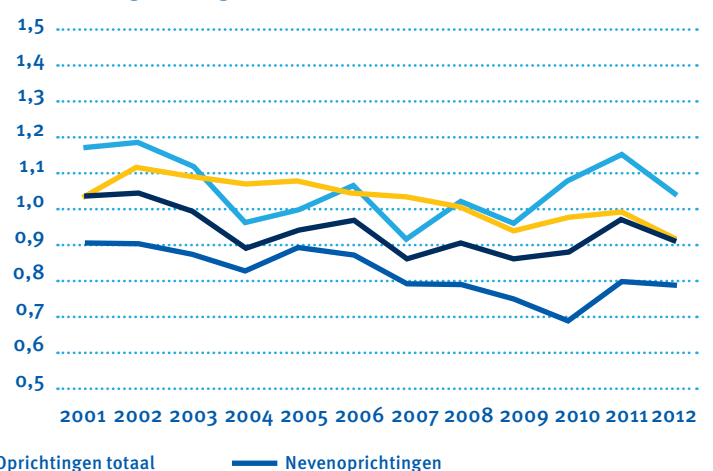
Bron: Kamer van Koophandel Amsterdam bewerking VU. Data exclusief zakelijk beheer.

Opmerking: In de bouw is het aantal starters vanaf 2004 sterk gestegen. Dit illustreert de enorme vlucht die de flexibilisering op de arbeidsmarkt heeft genomen waardoor veel werknemers in loondienst in de bouw als zzp'er hun werk hebben voortgezet.

MRA - Groothandel

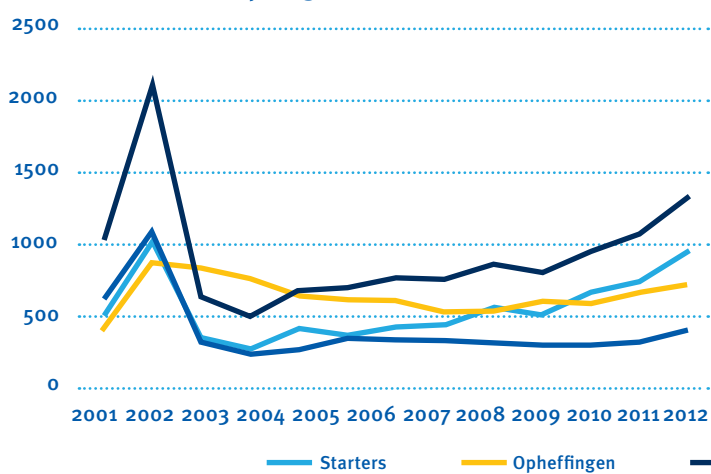
Verhouding Overig Nederland

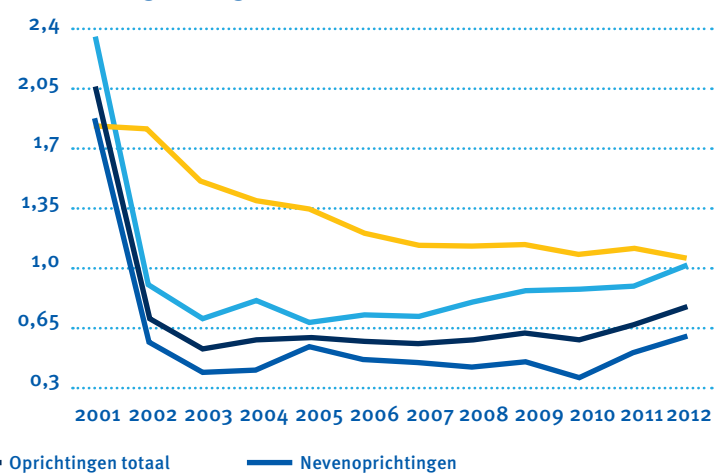
Bron: Kamer van Koophandel Amsterdam bewerking VU. Data exclusief zakelijk beheer.

Opmerking: De groothandel vertoont wat betreft starters sprake een min of meer constant patroon, waarin noch de flexibilisering noch de wijzigingen in de Wet Handelsregister hebben geleid tot grote volumewijzigingen in de aantallen.

MRA - Vervoer en opslag

Verhouding Overig Nederland

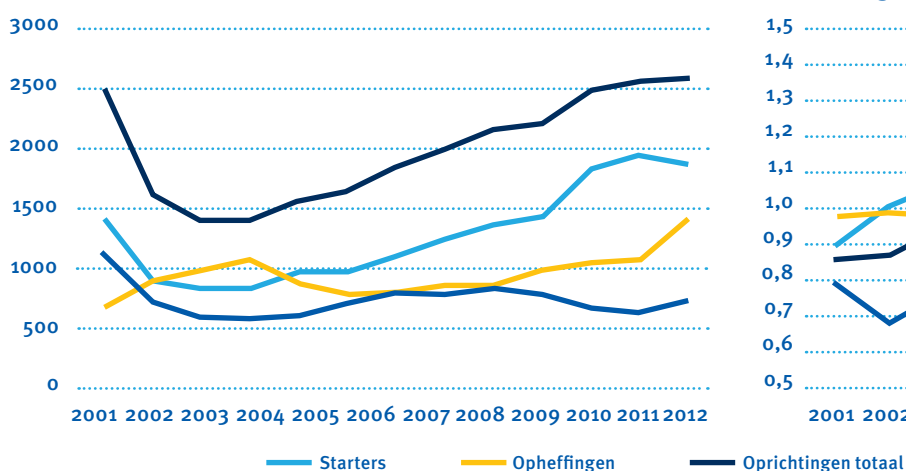

Bron: Kamer van Koophandel Amsterdam bewerking VU. Data exclusief zakelijk beheer.

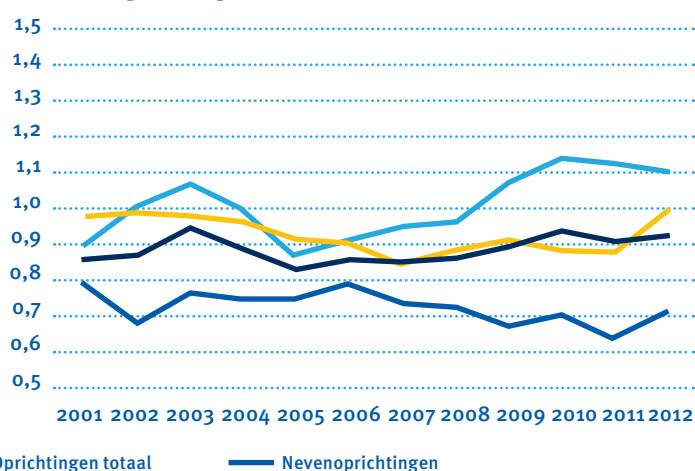
Toelichting: De MRA kent in 2001 een hoog aantal starters. Vermoedelijk zijn zij taxichauffeurs die zich inschrijven als ondernemer als gevolg van de invoering van de nieuwe taxiwet. Om het effect van deze toename in de vergelijking met overig Nederland te elimineren bekijken we voor vervoer en opslag de dynamiek in de periode 2002–2012.

De aantallen starters en oprichtingen in vervoer en opslag stijgen fors vanaf 2009. Dit geldt voor zowel de MRA als overig Nederland. Onderzoeksvraag is in welke branche dit speelt, want het vermoeden is dat er sprake is van een administratief effect als gevolg van de wijziging Wet Handelsregister in 2008.

MRA - Inform. & comm.

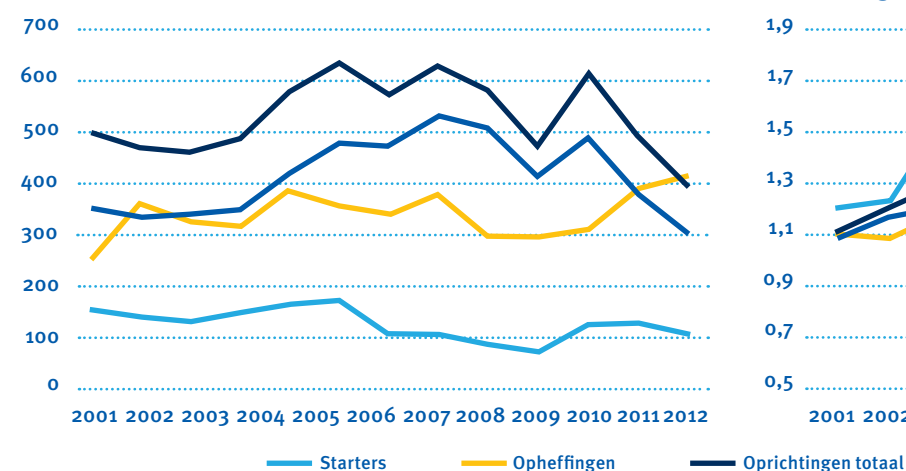
Verhouding Overig Nederland

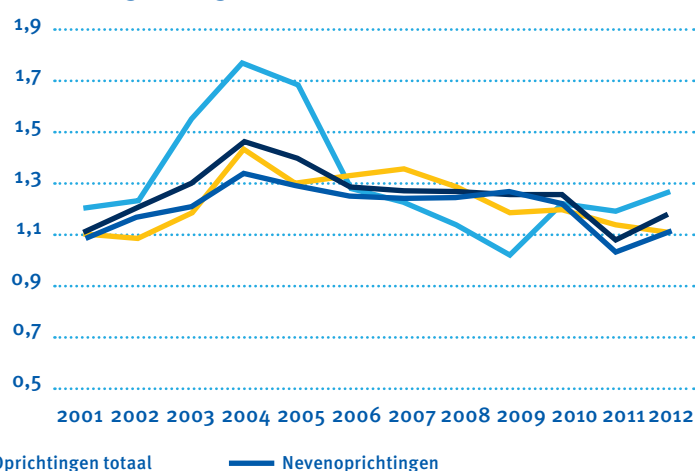
Bron: Kamer van Koophandel Amsterdam bewerking VU. Data exclusief zakelijk beheer.

Opmerking: Duidelijk blijkt de dip in de ICT na het barsten van de internetbubble. Het aantal starters en oprichtingen groeit daarna in min of meer constant tempo stevig door.

MRA - Financiële diensten

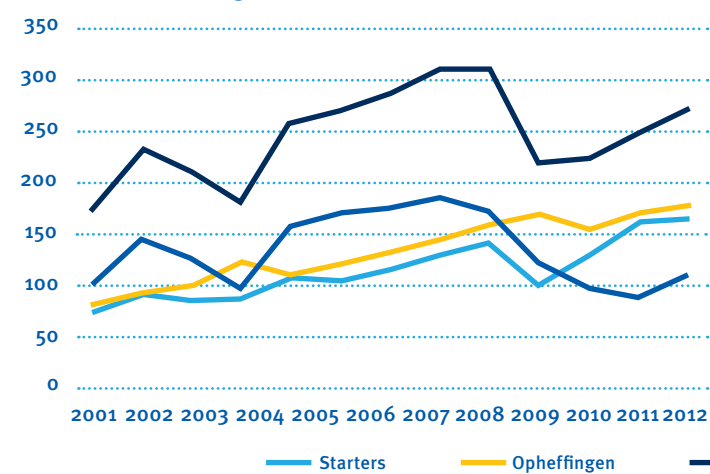
Verhouding Overig Nederland

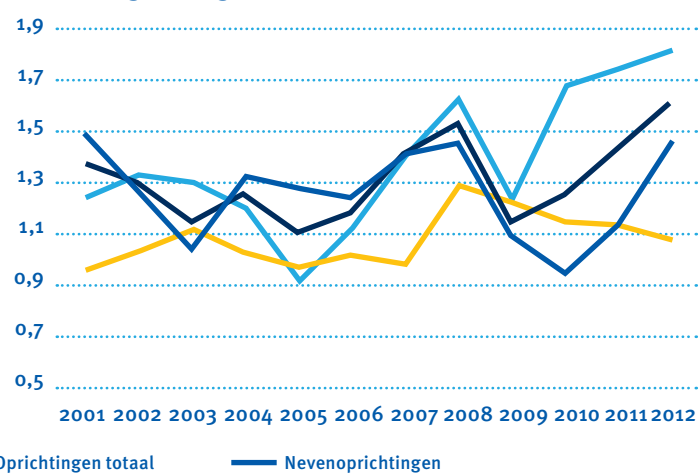
Bron: Kamer van Koophandel Amsterdam bewerking VU. Data exclusief zakelijk beheer.

Opmerking: In 2012 komt het totaal aantal opheffingen en oprichtingen in financiële diensten op gelijk niveau. Dit is een weerslag van de crisis en de problemen in de financiële sector.

MRA - Onroerend goed

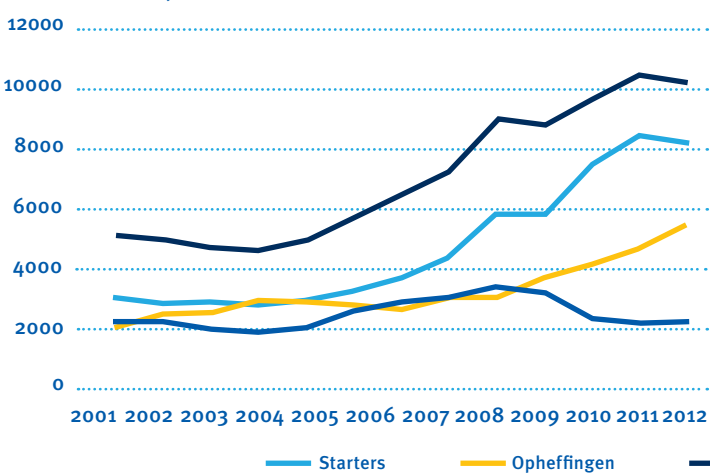
Verhouding Overig Nederland

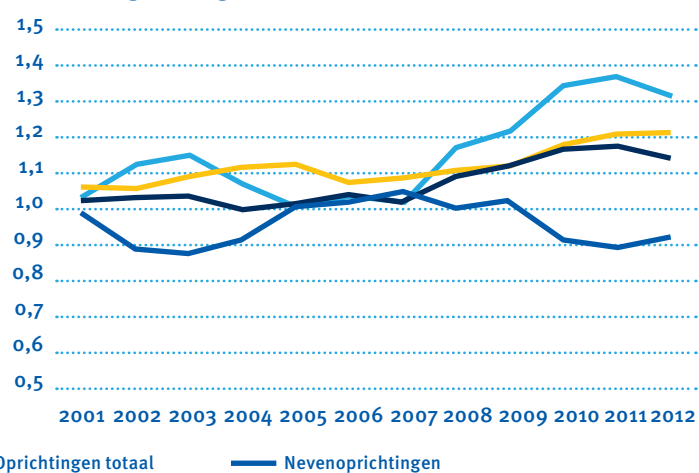
Bron: Kamer van Koophandel Amsterdam bewerking VU. Data exclusief zakelijk beheer.

Opmerking: De crisis van 2009 weerspiegelt zich duidelijk in de terugval van de aantallen starters en de nevenoprichtingen, en in de stijging van het aantal opheffingen in de onroerend goedsector.

MRA - Zakelijke diensten

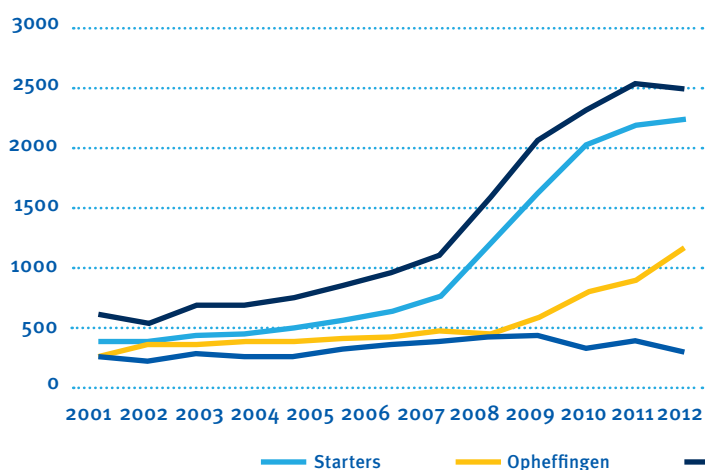
Verhouding Overig Nederland

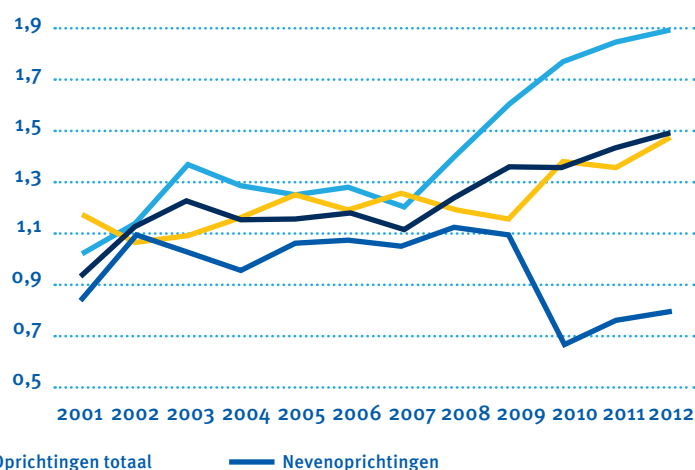
Bron: Kamer van Koophandel Amsterdam bewerking VU. Data exclusief zakelijk beheer.

Opmerking: Bij de zakelijke diensten gaat het om grote aantallen starters én opheffingen. Nadere opsplitsing in onderliggende branches is een 'must' voor verdere analyse.

MRA - Cultuur, etc.

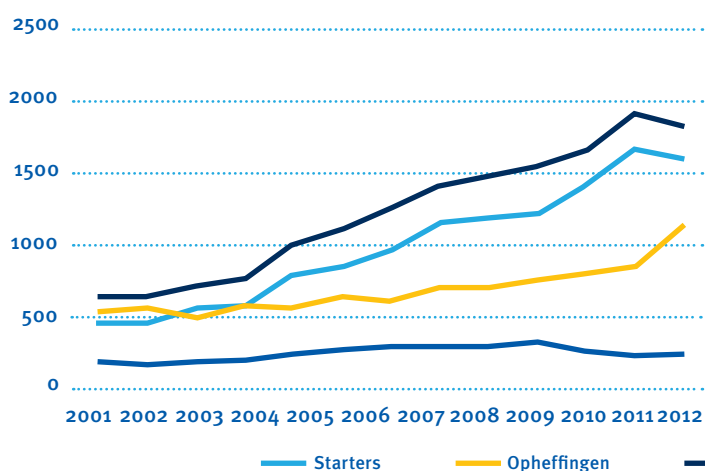
Verhouding Overig Nederland

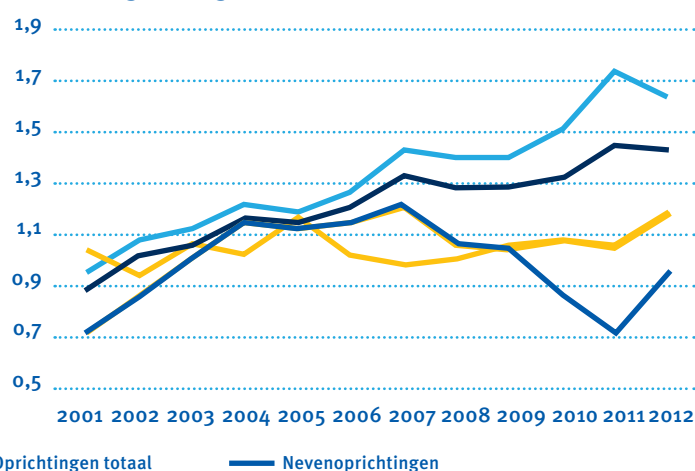
Bron: Kamer van Koophandel Amsterdam bewerking VU. Data exclusief zakelijk beheer.

Opmerking: In de cultuursector is vermoedelijk sprake van een groot administratief effect als gevolg van de wijziging Wet Handelsregister in 2008. In dat geval zou een terugval van het aantal starters in 2013 voor de hand liggen. Voorts valt op dat de startersdynamiek in de MRA ten opzichte van Nederland veel hoger ligt. Dit bevestigt de specialisatie van Amsterdam als regio met creatieve sector.

MRA - Pers. diensten

Verhouding Overig Nederland

Bron: Kamer van Koophandel Amsterdam bewerking VU. Data exclusief zakelijk beheer.

Opmerking: Het aantal starters in persoonlijke diensten groeit deze eeuw gestaag. In 2012 is het aantal opheffingen als gevolg van de economische crisis sterk toe genomen.

Bijlage C. Berekening gemiddelde groei vestigingen

In juli 2008 treedt de nieuwe Handelsregisterwet in werking. Het Handelsregister wordt uitgebreid met groepen die zich eerder niet hoefden in te schrijven. Bijvoorbeeld eenmanszaken in de landbouw, vrije beroepsbeoefenaren, ministeries en gemeenten.

Het aantal vestigingen neemt door deze nieuwe inschrijvingen in de jaren 2008–2010 in bepaalde sectoren sterk toe. Het betreft hier echter administratieve toenames. Om hiermee rekening te houden zijn voor de sectoren landbouw, informatie en communicatie, zakelijke diensten en cultuur, sport en recreatie niet alle jaarlijkse groeicijfers in de periode 2000–2012 meegenomen in de berekening van het gemiddelde:

- het gemiddelde groeicijfer voor landbouw is berekend op basis van de jaarlijkse groeicijfers in 2000–2008 en 2011–2012;
- het gemiddelde groeicijfer voor informatie en communicatie is berekend op basis van de jaarlijkse groeicijfers in 2000–2007 en 2011–2012;

- het gemiddelde groeicijfer voor zakelijke diensten is berekend op basis van de jaarlijkse groeicijfers in 2000–2007 en 2010–2012;
- het gemiddelde groeicijfer voor cultuur, recreatie en sport is berekend op basis van de jaarlijkse groeicijfers in 2000–2007 en 2011–2012.

De schatting van de gemiddelde groei van het aantal vestigingen is voor deze sectoren dus vrij conservatief.

De gegevens over starters in hoofdstuk 2 zijn niet gecorrigeerd voor nieuwe inschrijvingen. Hierdoor neemt vooral in cultuur, recreatie en sport het aantal starters in de periode 2008–2010 sneller toe in de MRA dan in overig Nederland.

In de andere sectoren is de relatieve specialisatie van de MRA minder dominant en zal de vertekening van de toename van het aantal starters door nieuwe inschrijvers naar verwachting gelijkmatiger over de regio's verdeeld zijn.

Bijlage D. Referenties

Bartelsman, E.J. & M. Doms (2000), Understanding Productivity: Lessons from Longitudinal Microdata, *Journal of Economic Literature*, vol. 38, no. 3, pp. 569–594.

Beaudry, C. & A. Schiffauerova (2009), Who's Right, Marshall or Jacobs? The Localization versus Urbanization Debate, *Research Policy*, vol. 38, no. 2, pp. 318–337.

De Groot, H.L.F., J. Poot & M.J. Smit, Agglomeration, Innovation and Regional Development: Theoretical Perspectives and Meta-Analysis, in R. Capello & P. Nijkamp (eds.), *Handbook of Regional Growth and Development Theories*, Cheltenham: Edward Elgar, pp. 256–281.

Duranton, G. & D. Puga (2001), Nursery Cities: Urban Diversity, Process Innovation, and the Life Cycle of Products, *The American Economic Review*, vol. 91, no. 5, pp. 1454–1477.

Feldman, M.P. & D.B. Audretsch (1999), Innovation in Cities: Science-based Diversity, Specialization and Localized Competition, *European Economic Review*, vol. 43, no. 2, pp. 409–429.

Jacobs, J. (1969), *The Economy of Cities*, New York: Random House.

Marshall, A. (1890), *Principles of Economics*, London: Macmillan.

McCann, P. (2013), *Modern Urban and Regional Economics*, 2nd Edition, Oxford: Oxford University Press.

McDonald, R. & D. Siegel (1986), The Value of Waiting to Invest, *Quarterly Journal of Economics*, vol. 101, no. 4, pp. 707–728.

Syverson, C. (2010), What Determines Productivity, NBER Working Paper, no. 15712, Cambridge, MA.

Bijlage E. Indeling deelregio's MRA

MRA deelregio Bijbehorende gemeenten

Almere/Lelystad	Almere Lelystad	Haarlemmermeer	Aalsmeer Haarlemmermeer Uithoorn
Overig Amstel-Meerlanden	Amstelveen Diemen Ouder-Amstel	IJmond	Beverwijk Castricum Heemskerk Uitgeest Velsen
Amsterdam	Amsterdam		
Gooi- en Vechtstreek	Blaricum Bussum Hilversum Huizen Laren Muiden Naarden Weesp Wijdmeren	Waterland	Beemster Edam-Volendam Graft-De Rijk Landsmeer Oostzaan Purmerend Waterland Zeevang
Haarlem	Bloemendaal Haarlem Haarlemmerliede c.a. Heemstede Zandvoort	Zaanstreek	Wormerland Zaanstad

